

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Historický ústav

**První vrstva šlechtických predikátů na jihozápadní Moravě
ve vztahu k sídlům**

(bakalářská diplomová práce)

Jan Škvrňák

Vedoucí práce: prof. Mgr. Libor Jan., Ph.D.

Brno 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl
všechnu použitou literaturu a prameny

datum

vlastnoruční podpis

Obsah:

Úvod a cíle	5
Politický a ekonomický vývoj v 11. a 12. století.....	5
Pozemkový majetek šlechty – předpoklady.....	5
Pozemkový majetek šlechty – doklady	6
Nové majetky v rukách šlechty – kolonisace.....	9
Pozemkový majetek šlechty – závěry	11
Politická moc šlechty.....	11
Kulturní a duchovní obzory šlechty – imitatio regni.....	12
Predikáty – východiska.....	13
Predikáty do počátku 13. století – pouze v Čechách.....	14
Šlechta na Moravě – genese.....	16
Šlechta na Moravě v druhé polovině 12. století.....	17
Jednotlivé lokality.....	24
Klobouky	24
Zbraslav.....	26
Saderer	27
Konice.....	28
Vážany.....	29
Medlov.....	29
Kněžice.....	30
Branišovice.....	31
Šenkenberg.....	32
Boskovice.....	32
Bystřice.....	32
Derben.....	33
Marchia.....	33
Lisinicz.....	33
Honehu.....	34
Tasov.....	34
Plaveč.....	36
Stará Říše.....	36
Dalebořice u Myslibořic.....	37
Myslibořice.....	37
Obřany.....	38

Višňové.....	39
Mirotlav.....	40
Deblín.....	40
Ořechov.....	42
Posna – Staré Hobzí u Dašic.....	43
Lesonice.....	43
Maloměřice.....	43
Židenice.....	44
Žebětín.....	45
Boleradice.....	45
Conrach.....	46
Lipník u Třebíče.....	47
Rájec.....	47
Čeblovice.....	48
Březník.....	48
Židlochovice.....	49
Říčany.....	49
Příbram.....	50
Troubsko.....	50
Slavíkovice.....	50
Lukov u Třebíče.....	52
Křižanov.....	53
Budišov.....	54
Bořítov.....	54
Dalešice.....	55
Loučky u Křižanova.....	56
Závěr.....	56
Použité prameny	58
Použitá literatura	58
Přílohy:	
Tabulka č. 1.....	61
Mapa č. 1 (predikáty na JZ Moravě).....	65
Mapa č. 2 (predikáty na celé Moravě).....	66

Úvod a cíle

Ve své práci se budu zabývat prvními predikáty na území bývalých údělů Brněnska a Znojemska, především z majetkového hlediska. Pokusím se posoudit, zda predikáty byly spojeny jen se šlechtou, která stála na vrcholu společenského žebříčku a nejčastěji se objevuje v pramenech. V souvislosti s predikáty chci dále zkoumat, zda se zachovaly v tom či onom místě sídlo (na počátku 13. století ještě spíše dřevěný dvorec), napojené na (nejčastěji tribunový) kostel, který mohl být rovněž vybudován majitelem vesnice, nositelem predikátu či jeho předchůdci.

Politický a ekonomický vývoj v 11. a 12. století

Úvodem své práce stručně nastíním situaci v období, kdy se v našem prostředí objevily vůbec první predikáty. Tou dobou je knížectví 11. a především 12. století. Na počátku 11. století (po hluboké politické krizi) se mění perspektivy a cíle české šlechty. Ta nyní usiluje především o dvorské¹ úřady, jakými jsou: komorník, čili původně správce knížecí pokladny), maršálek, čili velitel původně jízdního doprovodu), podčeší, stolník, vrchní lovčí, sudí a také o funkce jejich zástupců. Podobné dvory vytvářejí také moravští úředníci, biskup² a kněžna³. Na dalším stupínku pomyslné hierarchie jsou úřady kastelánů správních hradišť. Mezi nejprestižnější zde patří oba pražské hrady, Litoměřice, Žatec, Kladsko a poté pochopitelně sídla moravských úředníků: Brno, Olomouc a Znojmo. Za nejnižší stupínek lze považovat funkce spojené se správou hradeckých obvodů – výběrčí daní, biřice, lesníky, lovčí aj. Tyto úřady snad mohly být spojeny s určitými pozemky.

V dobách knížecích Čech lze pozorovat celkem úspěšnou snahu šlechtických rodů držet kastelánství v rukou jedné rodiny, u nejvyšších funkcí na dvoře byla úspěšnost daleko nižší.

Kromě toho další lákadlo elit představoval pozemkový majetek.

Pozemkový majetek šlechty – předpoklady

Jako velmi problematický se jeví svobodný pozemkový majetek šlechty, bezpečně je doložen až na počátku 12. století. Dnešní česká historiografie řeší problém, pravda spíše

¹ Vývoj od funkcí panovníkovi domácnosti k centrálním dvorským úřadům během 10. – 12. století v souvislostech s děním v Říši řeší ZELEŇKA, Jan: Vývoj přemyslovského dvora do 12. století. In: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura středověké společnosti, MHB Supplementum 2, Praha 2008, s. 39 – 52.

² CDB I, č. 278, 280.

³ CDB I, č. 320.

paradigmatický než reálně uchopitelný, a to vzhledem ke stavu pramenů, zda existoval určitý okamžik v českých dějinách, kdy veškerá půda náležela panovníkovi, dělný lid ji měl propůjčenu a knížecí správci ji jménem svého vládce spravovali. A nebo již od počátku českého státu existovaly enklávy nebo jen jednotlivé vesnice, které držela šlechta (v návaznosti na předchozí vývoj a nepřemyslovská knížectví) v alodu a jejich věrnost⁴ panovníkovi proto vycházela z jiných závazů než je propůjčení půdy (což by byla určitá forma lenního principu)⁵. Tento problém nechci dále řešit, pro potřeby této práce stačí zrekapitulovat to, co víme o svobodné držbě šlechty a přechodu majetků z rukou knížete do rukou jeho věrných.

Stejně tak část pozemkového fondu měla patřit přímo jednotlivým Přemyslovcům (mezi nimi i vládnoucímu knížeti).⁶ Soukromý majetek knížete byl oddělen od veřejného a byl spravován samostatně úředníky, zvanými vilikové.⁷ Jako doklad soukromého majetku knížete (ale i šlechty) lze jmenovat dar Vladislava II. johanitům, kde je uvedeno, že panovník koupil penězi nebo získal tyto majetky jinak řádně podle soudu starších českých šlechticů. Šlechta (nebo alespoň její špičky) v tomto případě potvrzuje manipulaci s majetky, které jsou svobodné, tj. vyjmuté z úřednického aparátu země, moci kastelánů a jejich pomocníků.⁸

Pozemkový majetek šlechty – doklady (převod majetků církevním institucím)

První doklady o majetcích jsou velmi strohé a okolnosti jsou paradoxní. Získání půdy (vesnic s příslušenstvím) šlechtou, se zpravidla dozvídáme až v okamžiku, kdy se jí její majitel vzdává. A to na úkor církve. S pozemkovou držbou lze teoreticky spojit budování některých emporových kostelů na venkově v druhé polovině 12. století. První doklad o kostelu vybudovaném šlechticem podává již Kosmas v roce 1062, kdy jej nechal vybudovat bílinský kastelán Mstiš v předhradí bílinského hradiště, kde měl svůj dvorec. Prostředky, které ke

⁴ „závazek věrnosti českého barona nevyplývá z jeho bývalé družinické a úřednické poddanosti, nýbrž z jeho vztahu k panovníkovi, který zase vychází z držby benefícia či beneficií v obecné rovině.“ JAN, Libor: Václav II. a struktury panovnické moci. Brno 2006, s. 233. Česká šlechta má závazek věrnosti panovníkovi díky tomu, že může získat státní úřady, čímž se stává na něm závislá, v poměru do určité míry podobným jaký má leník vůči svému seniorovi.

⁵ JAN, Libor: Václav II. a struktury panovnické moci. Brno 2006, s. 188 - 193.

⁶ Jako doklad pozemkového majetku knížete k roku 1100 interpretuje P. Charvát poslední slova Břetislava II: CHARVÁT, Petr: „Dejte mému synáčkovi loveckou trubku mou a kopí“: Co vlastně odkázal umírající Břetislav II. svému dědici. AHeM USO 5/2000, Opava 2000.

⁷ JAN, Libor: Václav II. a struktury panovnické moci. Brno 2006, s. 185 - 186.

⁸ JAN, Libor: Václav II. a struktury, s. 187 dle CDB I, č. 246, s. 217. Ve 12. století zatím ještě ne po jurisdikční stránce.

stavbě použil, jsou ovšem neznámé – nevíme, zda šlo o zisky spojené s výkonem kastelánského úřadu, nebo o příjmy z vlastních majetků.⁹

První jasný důkaz o pozemkové držbě, byť nevelké, šlechty, představuje donace Vršovce Nemoje z let 1100 – 1107 vyšehradské kapitule, zachovaná v potvrzení z konce téhož století. Vršovec Nemoj, zabítý v roce 1108, patřil mezi nejmocnější velmože země, měl v té době 5 vesnicí ve středních Čechách. V této donaci věnoval veškerý svůj majetek.¹⁰

Další dochované darování pochází z let, kdy panoval kníže Soběslav I; což znamená 1125 – 1140. Pražský kanovník Zbyhněv (jeho otec Bohuň byl velmožem) daroval pole, louky, mlýn a zhruba 20 lidí, kteří mu patřili (byli jeho poddanými) k založení kostela/kapituly v Úněticích.¹¹

V průběhu 12. a 13. století se velmi pravděpodobně zvětšují majetky šlechty, jak zisky od panovníka (výsluhami), tak vlastní kolonizační činností.

Klášter benediktinů ve Vilémově mají při účasti knížete Vladislava I. založit v roce 1120 bratři Vilém a Heřman, významní velmoži, kteří jsou známí z Kosmovy kroniky. Za další významnou fundací stojí velmož Miroslav (jinak neznámý). Na počátku 40. let 12. století zakládá první cisterciácký klášter u nás, a to v Sedlci. Počet míst, kterými majetkově vybavuje nově vzniklou fundaci, je již vyšší, než v případě Nemoje, a to 12.

Další klášter cisterciáků vzniká v Hradišti nad Jizerou, zakladateli mohou být Markvartici.

Benediktinský klášter v Podlažicích byl založen někdy kolem roku 1160, fundátorem je šlechtic Vrbata, který opět není znám z jiných pramenů. Relativně velké majetky odkázali církevním ústavům významní bratři Měšek z Peruce a Hroznata Kadeřavý.¹²

Kostely (samozřejmě ne všechny) budované v druhé polovině 12. století zřejmě stály na svobodné pozemkové držbě české nobility. Zmínit můžeme dva kostely, které byly konsekrovány biskupem Danielem za vlády Vladislava II, což je také období druhé poloviny 12. století. Oba dva se nacházejí v Polabí. První z nich v Řečanech založil čáslavský kastelán Předbor, druhý ve Svatém Jakubu Marie se syny Slaviborem a Pavlem.¹³ Zakládání kostelů šlechtou zavdalo příčinu k budoucím sporům mezi ní a církví. Šlechta totiž považovala kostel za svůj majetek, dosazovala kněze podle vlastního uvážení (a tedy zcela proti církevnímu

⁹ Episoda s Mstišem: FRB II, s. 94.

¹⁰ PAUK, Marcin Rafał: Działalność fundacyjna moznowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI – XIII wiek), Kraków – Warszawa 2000, s. 48–49.

¹¹ PAUK, Marcin Rafał: Działalność fundacyjna, s. 49–50. SMETÁNKÁ, Zdeněk: Legenda o Ostojovi. Archeologie obyčejného života, Praha 2004, s. 6–7.

¹² PAUK, Marcin Rafał: Działalność fundacyjna, s. 51–57.

¹³ PAUK, Marcin Rafał: Działalność fundacyjna, s. 36–41.

kanonickému právu), díky desátkům vybíraným od farníků farního obvodu se kostel stával také dalším zdrojem příjmů českých pánů.¹⁴

Celkem rozsáhlé dary od šlechty, již majetkově rozrůzněné, dostávaly benediktinské kláštery v Ostrově a Kladrubech v průběhu druhé poloviny 12. století. Bohužel je známe pouze z fals a pozdějších opisů.¹⁵

Ke konci 12. století následuje další vlna zakládání nových mnišských komunit. Na konci 70. let vzniká klášter cisterciáků v Mnichově Hradišti, fundátorem je Markvartic Heřman. Vilém z Pulína v 80. letech zakládá konvent premonstrátek v Dolních Kounicích (první nezeměpanské založení na Moravě), ve stejné době zásluhou Jiřího z Milevska jejich řádoví bratři budují klášter právě v Milevsku. Mocný severočeský rozrod Hrabšiců zakládá na konci století dva kláštery, božehrobců na pražské Zderazi a cisterciácký v Oseku. Další konvent premonstrátů založil Hroznata v Teplé, premonstrátek v Chotěšově, oba v 90. letech. V prvním desetiletí 13. století se objevují premonstráti v Zábrdovicích, fundátorem byl významný moravský velmož Lev z Klobouk. Problematická je osoba zakladatelky kláštera cisterciacek v Oslavanech, vzniklého v dvacátých letech, která byla členkou rodu z rakouské Trnavy erbu tří leknínových listů, zároveň podle M. Wihody i manželkou Vladislava Jindřicha, moravského markraběte.¹⁶

V první polovině třináctého století dary Hrutovců vznikla prepositura premonstrátek v Kněžicích, ve stejné době další v Nové Říši, kterou založil Markvart z Hrádku se svojí ženou.

Z roku 1231 je první zmínka o konventu v Doubravníku, který nechal založit Štěpán z Medlova, zakladatel rodu Pernštejnů. Klášter stál na místě dnešního kostela, jeho první řehole není dodnes zcela jasná.¹⁷

Problematické bylo zakládání cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou na počátku 30. let. 13. století. Po neúspěšném pokusu Jana z Polné (v roce 1242 založil komendu řádu německých rytířů v Drobovicích) a Přibyslava z Křižanova, se akce ujal jeho zeť Boček z Jaroslavic, významným donátorem byl další zeť Přibyslava Smil z Lichtenburka.

Úsilím Bavora ze Strakonice vzniká počátkem 40. let johanitská komenda právě ve Strakoncích, ve stejné době další johanitský klášter zakládá Havel z Lemberka. Druhé markvartické nadání johanitům nastalo v 50. letech a to v Mladé Boleslavi. Kolem poloviny století vzniká komenda německých rytířů v Jindřichově Hradci, zásluhou Vítkovců. Bratr

¹⁴ ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí. Praha 2002, s. 240–245.

¹⁵ PAUK, Marcin Rafał: Działalność fundacyjna, s. 45 – 48.

¹⁶ WIHODA, Martin: Vladislav Jindřich. Brno 2007, s. 175 – 181.

¹⁷ DOLEŽEL, Jiří: Ante aream monasterii sancte crucis – klášter v Doubravníku ve světle dosavadních výzkumů. Pravěk. Nová řada 1998/8, Brno 1999, s. 321 – 336.

Bočka Smil ze Střílek založil na počátku šestého desetiletí cisterciácký klášter ve Vizovicích. Na konci téhož desetiletí 4 dcery Vítka z Klokot založily klášter cisterciáček v Pohledu a jejich příbuzný Vok z Rožmberka k roku 1259 mužskou odnož stejného řádu ve Vyšším Brodě. Stejně roku přišly do Dobřan magdalenitky. Zásahu na tom měl Vikard z Trnavy a jeho zeť Jan z Dobřan. Tento klášter ale v roce 1282 zaniká.¹⁸

Kolem poloviny 13. století, tedy těsně za sledovaným obzorem prvních moravských predikátů, můžeme výčet klášterů v českých zemích ukončit a jmenovat společné činitele: Veškerými nadáními šlechta sledovala jeden cíl – spásu své duše, svých předků i svých následovníků. Řada klášterů se stala rodovými nekropolemi (Osek, kde byl jeden z Hrabšiců, jmenoval se Slavek, opatem; Doubravník pro Pernštejny, Žďár pro pány z Obřan a Lichtenburka, Vyšší Brod pro Rožmberky). Šlechta svou činností při výběru řehole sledovala „módní“ vlny v tehdejší společnosti (fundace premonstrátům, cisterciákům, rytířským řádům a v druhé polovině 13. století augustiniánům - eremitům).

Kromě duchovní funkce kláštera (zajištění spásy zakladatele a jeho rodiny) lze připomenout také prestižní pohnutky vzniku nových klášterů – podobně jako u hradů (viz níže) zakladatel demonstroval svoji moc a majetkové vlastnictví. Ne náhodou nově vzniklé fundace vznikají poblíž šlechtických sídel (Osek – Rýzmburk, Vyšší Brod - Rožmberk, Doubravník - Pernštejn), nebo přímo u nich (Strakonice, Jindřichův Hradec).

Nové majetky v rukou šlechty - kolonisace

Zatímco pro dřívější, myšlena je doba před polovinou 12. století, se předpokládá, že majetky šlechty byly relativně málo početné a často rozprostřené „chaoticky“ po celé zemi (fakticky to nelze doložit), v průběhu 12. a 13. století se situace začíná měnit. Kolonisační vyšších poloh a mýcením zalesněných oblastí v nižších polohách šlechta získávala větší a sevřenější volné plochy, na kterých zakládá společně s vesnicemi i svoji moc a majetkovou nezávislost. Není náhodou, že nové šlechtické domény vznikaly v místech, která šlechtici dobře znali a zřejmě si je sami od vládce vyprosili nebo vysloužili (etymologicky od toho slovo výsluha, pojmenování právě pro zisky od panovníka za službu v zemských úřadech). Těmi místy byly okraje jimi spravovaných hradeckých obvodů. Uvedu několik příkladů: Hrabšická doména v Podkrušnohoří - Bohuslav kastelán v Žatci k roku 1196.¹⁹ Markvartici v severovýchodních Čechách - Závíš kastelán v (Mladé) Boleslavi k roku 1184,²⁰ jeho synovec Beneš v Budyšíně

¹⁸ PAUK, Marcin Rafał: Działalność, s. 114 – 166. BOROVSKEÝ, Tomáš: Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě, Brno 2005, s. 149 – 182.

¹⁹ CDB I, č. 355, 356, s. 319 – 323.

²⁰ CDB I, č. 304, s. 273 – 274.

v letech 1217–1222.²¹ Jako příklad dalšího kolonizátora, který sice nezaložil slavný rod, ale založil významný klášter, lze uvést Jiřího z Milevska, který je k roku 1187 doložen jako kastelán hradiště v Netolicích (společně s nám neznámým Štěpánem).²²

Otázkou je právní ukotvení zisků neobdělávané půdy šlechtou. Josef Žemlička tvrdí, že velmoži, zastávající kastelánské úřady, půdu usurpovali do vlastního držení, neoprávněně zde zakládali své vlastní vesnice. Sváříci se Přemyslovci v druhé polovině 12. století jejich úchvaty s nelibostí tento postup legalisovali (toho by se měla týkat i dále zmíněná Statuta), neboť potřebovali podporu předáků v boji o trůn.²³

Významným mezníkem v zisku pozemkového vlastnictví šlechtou jsou právě ona již zmiňovaná Statuta knížete (Konráda) Oty²⁴ vydaná na sněmu v Sadské roku 1189.²⁵ Tyto „zákony“ se bohužel nezachovaly přímo (zřejmě byly na sněmu vyhlášeny ústně a nezlistiněny), nýbrž prostřednictvím třech potvrzení (ta se mohla od originálu lišit) pro moravské kraje z let 1222,²⁶ 1229²⁷ a 1237²⁸.

V potvrzeních je totiž uvedeno, že pozemkové vlastnictví šlechty z dob knížete Konráda Oty, které bylo v vlastněno v souladu se zemským právem (*iuste et pacifice*), má být těmito vlastníky drženo i nadále. Pozemkové vlastnictví (získané dědictvím nebo darem knížete, nikoliv nelegální usurpací nebo jen dočasně) je tak uznáno panovníkem a je uznáno jako legální. Tento okamžik je přelomový pouze proto, že toto listinné vyjádření panovníka je první svého druhu, v předchozí době nebylo zlistiněno (případně se nedochovalo) a bylo vyřčeno ústně za přítomnosti českých velmožů. Šlechta, jak vidno z předchozích dokladů, vlastnila vesnice s lidmi už dříve a panovník tuto držbu zřejmě nijak nepostihoval. Naopak, na kolonizaci mohl jen získat – jeho země měla více obyvatel, jeho věrní šlechtici měli větší bojové družiny, s nimiž mohli podporovat panovníka v jeho politických záměrech, prosazovaných násilnou cestou. České země se také stávaly větším trhem a odbytištěm pro cizí kupce, kteří s sebou často nepřinášeli jenom zboží, ale také různé myšlenky a informace ze západní Evropy. Zpět ale k Statutům.

²¹ CDB II, č. 136, s. 125 - 126. CDB II, č. 234, s. 222 - 225.

²² CDB I. č. 317 s. 288 – 290.

²³ ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí. Praha 2002, s. 283 – 296.

²⁴ Naposledy JAN, Libor: Václav II. a struktury, s. 168 – 171.

²⁵ „... milites tam de Moravia, quam de Boemia, qui convenerant in Sazka ad audienda statuta ducis Ottonis.“ CDB I. č. 323, s. 296 – 297. Listina samotná se týká potvrzení daru Hroznaty Kučeravého johanitům knížetem Konrádem Otou. Je sama o sobě dalším dokladem toho, že šlechta vlastnila pozemkové vlastnictví a jak s ním disponovala.

²⁶ CDB II, č. 234, s. 222 – 225. Přemysl Otakar I. je potvrzuje pro Znojemsko a Bítovsko.

²⁷ CDB II, č. 325, s. 329 – 332. Přemysl Otakar I. je potvrzuje pro Brněnsko.

²⁸ CDB III/1, č. 164. s. 202 – 205. Oldřich, vládce v Břeclavi, je potvrzuje se svolením Václava I. právě pro svoje Břeclavsko.

Další důležitou pasáží dochovaných prepisů Statut je ta, která se týká dědictví. Podle těchto listin po smrti držitele dědičného majetku, který umře bez syna, má jeho majetek připadnout dcerám nebo nejbližším příbuzným v případě, že by neměl ani dcery.²⁹

Pozemkový majetek šlechty – závěry

Výše uvedené lze shrnout do několika bodů. Překvapí, že řada šlechticů, kteří založili klášter, není příliš známá z diplomatických pramenů. Tito šlechtici nezastávají významné dvorské úřady, ani úřady při centrech kastelání, přesto mají dostatečný majetek, který stačí k založení kláštera. Jako příklady můžeme připomenout velmože Miroslava, jinak vůbec neznámého Vrbatu a nebo Hroznatu Tepelského. Není náhodou, že některé z klášterů vznikají na okrajích původní sídelní ekumeny a nebo již v nově kolonizovaném území a jejich zázemí jsou také kolonizačního charakteru.

Kromě dostatečného pozemkového majetku, zbožnosti byla k založení kláštera třeba také období politické stability. Jako souhrn těchto okolností lze vysvětlit rozmach zakládání klášterů v druhé polovině 13. století, stejně jako pokles po smrti Přemysla II. Otakara (kdy šlechta naopak obsazovala klášterní majetky). Podobně se dá podívat i na situaci na Moravě, kde je menší počet klášterů. Jednou z příčin jsou spory knížete v Praze s moravskými údělníky, (nebo) nejistá situace v zemi. Rozdělení Moravy na úděly zřejmě mohlo bránit rychlejšímu majetkovému růstu šlechty, ta mohla být více závislejší na údělnících, než šlechta v Čechách na knížeti (k dispozici byly rozsáhlejší hraniční hvozdy, tak vhodné ke kolonizační aktivitě). Situace se změnila, stabilisovala s nástupem Vladislava Jindřicha a celkovým uklidněním poměrů v zemi.

Politická moc šlechty

Panovník s předními muži knížectví se schází v této době na zemských sněmech, tzv. kolokviích. Na nich se projednávají zásadní otázky knížectví (např. volba pražského biskupa na Dobeníně roku 1068), stejně tak se zde také „nalézá právo“. Podle Libora Jana shromáždění, které rozhoduje o právních záležitostech, musí svoji autoritu opírat o urozenost, svobodného postavení a také majetkové nezávislosti.³⁰ Účast šlechty je klíčová při nastolování knížete, nejvznešenější Čechové ho svojí účastí a následnými přísahami

²⁹ Ke statutům z novější literatury: BAKALA, Jaroslav: K výkladu prvního ustanovení Statut Konráda Oty. IN: Český stát na přelomu 12. a 13. století. Opava 1993, s. 9 – 15. JAN, Libor: Hereditates a soudy statut Konráda Oty. In: JAN, Libor, JANIŠ, Dalibor: Ad iustitiam et bonum commune : proměny zemského práva v českých zemích ve středověku a raném novověku. Brno 2010, s. 10 – 22.

³⁰ JAN, Libor: Václav II. a struktury panovnické moci. Brno 2006, s. 213. Srov. ŽEMLIČKA, Josef: Politický kalendář přemyslovských Čech, ČCH 89, 1991, č. 1. s. 31 – 47, ŠIMEČEK, Zdeněk: K charakteristice středověkých kolokvií v Čechách, ČSČH 18, 1970, s. 593 - 601

věrnostmi legalisují.³¹ Fungování „státu“ lze označit jako určitou symbiózu panovníka a zemské reprezentace. Šlechta měla dbát na dodržování práva i přísah. Jindy ovšem ráda nedodržovala břetislavovský seniorát v boji o moc a hmotné výhody. Možnostem „pružné diplomacie“ české šlechty napomáhala situace v knížectví, kde po celé 12. století bojovalo vždy několik Přemyslovců o knížecí trůn.³² Rozdělení šlechty do několika nepřátelých frakcí, z nichž každá podporuje vlastního kandidáta (když pomineme určité šlechtice, kteří jsou na výsluní za každého vládce, bez jejich podpory se zřejmě panovník neobejde) končí s vládou Přemysla Otakara I. Tehdy vymírají moravské linie Přemyslovců³³, Děpoltici³⁴ a se svým bratrem Vladislavem Jindřichem se král domluvil na rozdělení vlády. Pro krále to je dvojsečná zbraň – nemusí se obávat silného konkurenta v boji o trůn, podpořeného částí nobility. Zároveň se ale šlechta může spojit a hájit své společné zájmy proti panovnické moci, ač často státnická rozhodnutí byla dílem konsensu panovníka se šlechtou. V úspěšných (pro království) obdobích by to ani jinak nešlo.

Kulturní a duchovní obzory šlechty – imitatio regni

Šlechta jako celek se snaží napodobovat panovníka a jeho atributy moci i prestiže. I tak lze chápat zakládání klášterů (o tom už byla řeč výše při rozpravách o pozemkovém majetku šlechty), stavbu hradů a jiných opevněných center (o tom níže).

Po vzoru panovníka také šlechta začíná tvořit své dvory a kanceláře, které jsou přiměřené prostředkům, které šlechta má – často ve funkcích maršálků, komorníků, podčeších a stolníků působí jejich klientela. Při slovu klientela ovšem nelze v této době pomýšlet na lenní vztah západoevropského stříhu, ten se u nás objevuje až k roku 1220.³⁵ Letopisec Jarloch uvádí číšníka Jiřího z Milevska Juru (Jiřího), který padl v roce 1185 u Loděnice na Moravě,³⁶ v případě Hroznaty se uvádí jeho kaplan Holofernus, některé své majetky odkazuje svým bojovníkům, (*militēs mei, qui a me predia tenent*) za kterými lze kromě družiny vidět také jeho dvůr.³⁷ Podobně Hrabšic Kojata ve svém testamentu³⁸ odkazuje svoje rozsáhlé majetky kromě církevních institucí, svým příbuzným a služebníkům a klientům. Soudobých příkladů

³¹ KULECKI, Michał: Ceremoniał intryzacyjny Przemysliów w X – XIII wieku. Przegląd historyczny LXXV/3, Warszawa 1984.

³² ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí, s. 119 – 146, 311 - 328.

³³ Dle M. Wihody brněnská větev vymírá Vratislavem v polovině 12. století WIHODA, Martin: Vladislav Jindřich. Brno 2007, s. 92 - 97.

³⁴ Naposledy monograficky ŠOLLE, Miloš: Po stopách přemyslovských Děpolticů. Praha 2000, s. 66 – 69.

³⁵ K lenním vztahům u nás naposledy KOWALEWSKI, Krzysztof: Rycerze, włódcy, panosze. Ludzie systemu lennego w średniowiecznych Czechach. Warszawa 2009.

³⁶ FRB II, s. 507.

³⁷ CDB I, č. 357, s. 323 – 325.

³⁸ CDB II, č. 303, s. 301 – 302. Srov: KUBÍN, Petr: Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis, Praha 2000, s. 171.

by bylo možné uvést více (Smil z Lichtenburka, z Boží milosti šlechtic), ale to je nad rámec této práce.

V 12. století šlechta ve svědečných řadách listin uvádí svoji funkci u knížecího dvora, rodinné vazby, výjimečně predikát. Predikáty se časem rozšiřují stále více, sídlo nebo vlastněná vesnice jednotlivé šlechtice jasněji určuje, šlechta tím také demonstruje své majetky. Ve třináctém věku se na užívání predikátů nic nemění, neuvažující v to jejich množství, mění se ale výrazně charakter míst, podle kterých se šlechta píše. Doposavad to byly vesnice, nebo lokace, kde se nacházely dvorce s dřevěným opevněním. Nově šlechta staví na většinou na ostrožnách kamenné hrady.³⁹

Nejvyšší šlechta se tak snaží vyrovnat panovníkovi, kamenný hrad je demonstrací nadvlády, kontroly nad krajem, symbolem šlechtice, tak jako je symbolem jeho erb. Symbolický osten nebyl namířen jenom proti vlastním poddaným, ale také vůči panovníkovi a okolním šlechticům, kteří měli pochopit „kdo je zde pánem“.⁴⁰

Případné boření hradů zemských škůdců a jiných panovníkových protivníků proto nelze chápat pouze ze strategického hlediska – zničením hradu nepřítel přijde o základnu, ze které podniká své nájezdy, ale také z hlediska symbolického – zničí se tak protivníkův symbol, symbol vlády nad krajem. Symbolický význam podtrhuje navíc vhodné umístění v rámci krajiny – tedy na vysokém kopci, nejlépe viditelném z celé domény šlechty.⁴¹

Kamenný hrad souvisí s rytířskou kulturou, která k nám přichází z Německa – hrady nesou v duchu této módy německá jména, ačkoliv o etnicitě většiny šlechtických rodů u nás není pochyb.

Výstavba hradu je především hospodářsky podmíněna – vyžaduje velký objem finančních prostředků, materiálu a také lidských sil (i když hrady stavěly stavební hutě, poddaní šlechty zřejmě zajišťovali logistické a jiné pomocné úkoly). Hrady byly budovány většinou v nově kolonizovaných oblastech, kde šlechta budovala svoji doménu, získala by tak sídlo přímo v centru své domény, kde měla také potřebu také vůči svým poddaným demonstrovat svoji převahu (kamenný hrad x dřevěná vesnice), měla zde také dostatek pracovních sil, nehledě na materiální zdroje (kamenolomy v horách, dřevo z vykloučených lesů při kolonizaci). Zároveň je třeba uvážit, že stavba hradu mohla začít až několik let po kolonizaci, kdy kolonizované

³⁹Zřejmě první šlechtic, který se uvádí podle svého hradu je Jindřich z Hradce: CDB II č. 208, s. 192 – 193.

Právo stavět vlastní hrady dokládá VANÍČEK, Vratislav: „Právo na hrad“ a hradní regál – hodnocení souvislosti revindikačních sporů ve 13. století v českých a alpských zemích. In: ANTONIEWICZ, Marcell (Ed.): Zamki i przetrzeń społeczna w Europie środkowej i wschodniej, Warszawa 2002, s. 24 – 50, především s. 26 – 28.

⁴⁰ŠIMŮNEK, Robert: Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty. ČČH 108, 2010, s. 191 – 6.

⁴¹ŠIMŮNEK, Robert: Hrad jako symbol, s. 191–196, 207–208. Na tomto místě by bylo zajímavé porovnat mocenskou roli hradů v rámci šlechtických predikátů s teorií mocenských center, které oprávnějí vládu nad obklopujícími je prostorami, tak jak nastínil: DALEWSKI, Zbigniew: Władza, przetrzeń, ceremonial. Miejsce i uroczystość inauguracji władzy w Polsce średniowiecznej do końca XIV w. Warszawa 1996, s. 11 – 54.

oblasti začaly produkovat zisk. Stavba kamenného hradu byla sama o sobě časově náročným podnikem a trvala roky. Co se ovšem týče predikátů, šlechtic se teoreticky mohl psát po rozestavěném hradu.

Šlechta, kterou lze charakterizovat vysokou rodovou soudržností, tuto soudržnost zobrazuje a zdůrazňuje, jak již plyne z výše napsaného, různými symboly, kterými se zároveň i identifikuje. Erbem, pečeti, ale i hradem. Ten se stává součástí rodové tradice – důležité je jeho jméno (některé rody dokonce staví více hradů se stejným jménem – Drslavici Potštejn a Litice, existuje dvojí Cimburk, dvojí Šumburk).⁴²

Hrad je také symbolem sociálního statutu. To se projevuje především v pozdním středověku, kdy řada velmi bohatých měšťanů usiluje o proniknutí do šlechtického stavu, namísto toho, aby se snažila především změnit mocenské postavení měšťanstva. A to tím, že staví, nebo kupuje hrady zchudlých šlechticů.⁴³ Šlechta je elitou společnosti, prestižní vrstvou, nikoli měšťanstvo – většina měšťanů uvažuje v těchto měřítkách a snaží se vstoupit do šlechtického stavu, na úkor měšťanského.

Predikáty - východiska

K samotné práci je třeba na počátku připomenout několik poznámek. Zaprvé řada pojmů, které jsou v práci použity jsou anachronismy a nejsou přesnými označeními tehdejší reality. Jak uvádí Josef Macek, samo označení šlechta není původní staročeské slovo, na naše území se dostává z německého prostředí a až za obzorem časového zájmu této práce.⁴⁴ Zadruhé zadáním této práce je zkoumat predikáty na území, které je vyjádřeno hranicemi bývalých údělů a to brněnského a znojenského. Často z nezbytí budu přesahovat i do třetího moravského údělu, kterým bylo Olomoucko. Důvod je prostý a na rozdíl od první poznámky historický. Řada šlechticů, které se psala podle predikátu v mnou zkoumaném území, zastávala úřad právě ve třetím údělu. Také to svědčí o tváři moravské šlechty.

⁴² ŠIMŮNEK, Robert: Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty. ČČH 108, 2010, s. 198–203.

⁴³ ŠIMŮNEK, Robert: Hrad jako symbol, s. 203–206.

⁴⁴ MACEK, Josef: Česká středovělá šlechta. Praha 1997, s. 9–10.

Predikáty do počátku 13. století – pouze v Čechách

První predikát v české historii se objevuje v druhé polovině 40. let 12. století a jeho držitelem je Markvart z Doubravy⁴⁵, snad předek Marvarticů. Název místa, po kterém se píše, může sugerovat kolonizační činnost, pokud jeho vesnice vznikla vymýcením dubového háje nebo doubravy. Poté ve výčtu prvních predikátů následuje několikaletá mezera, další se objevují na listině Vladislava II. řádu johanitů z roku 1169.⁴⁶ Zato se ale dozvídáme hned tři jména: *Bleh de Trebusen*, *Cstibor de His*, *Smil de Vrdche*. Snad z následujícího roku pochází další listina⁴⁷, kde je ještě více šlechticů s predikáty, příčinou toho bude osoba vydavatele – šlechtic Časta, syn Vojslava komorníka. A ona zmíněná jména: *Mesco de Peruc*, *Gumpuldus de Buben*, *Otto de Dolan*, *Gauel de Cinan*, *Ztrezivoy de Hlyztina*, *Vsebor de Vinarec*. Další listinu⁴⁸ vydává dokonce šlechtic s predikátem, Hartman z Mirkova, a jako svědek je na ní uveden *Pribizlav de villa Bernhardi*. Od konce 70. let 12. století se začínají predikáty ve svědečných řadách vyskytovat pravidelně⁴⁹, i když tvoří jasnou menšinu, za určením jmen za pomoci rodinných vazeb (otec, bratr) nebo zastávaných úřadů.

Na základě souboru těchto jmen lze už vypožorovat několik jevů, které můžeme porovnávat se situací na Moravě. Mezi těmito šlechtici, kteří se objevují v rozmezí 50 (30) let, lze najít určité rodinné vazby, které lze lépe určit díky jinému způsobu vedení svědečných řad – objasnění otce nebo bratra. Markvart z Doubravy tak může být otcem Heřmana z Markvartic⁵⁰ a zakladatelem sídla, které pojmenoval po sobě – Markvartice. V případě Benedy a Oldřicha ze Svojsína jde o bratry, syny Ctibora⁵¹. Ctibor ze Svojsína, uváděný na konci 90. let, je synovcem Benedy⁵², zřejmě tedy synem Oldřicha. V případě Měška a Hroznaty z Peruce jde také o blízké příbuzné.⁵³ Tušit vazbu na základě podobně znějícího predikátu můžeme mezi

⁴⁵ CDB I. č. 157, s. 161 – 163 jako Marquartus de Dubraua.

⁴⁶ CDB I. č. 246, s. 216 – 218.

⁴⁷ CDB I. č. 251, s. 223 - 224.

⁴⁸ CDB I. č. 268, s. 237.

⁴⁹ CDB I. č. 279, s. 244 - 246: Odalrico et Beneda de Suasyn, Ratibor et Jaros de Scezgoaic, Olrico de Sisencou, Dobrogost et Mutina de Bukouec. CDB I. č. 291, s. 257 - 260 (kromě jmen, která nepatří do českého prostředí) Pillunc de Tudeliép, Ulrichus de Sizencou. CDB I. č. 296, s. 265 - 267 vydavatel Čěč z Železnice; Gotsalac de Olesna, Berthol de Leysin. CDB I. č. 300, s. 269 - 270: Theodericus de Protiva. CDB I. č. 305, s. 275 - 276: Groznata de Peruz, Witego de Purschitz. CDB I. č. 311, s. 280 - 283: Vrazec de Salusa. CDB I. č. 320, s. 292 - 294: Hermannus de Marquartic, Olricus de Sizinkou. CDB I. č. 322, s. 295 - 296: Otto de Woirzan. CDB I. č. 336, s. 306 - 307: Otto de Wrscan, Stibor de Kis, Ian de Natuniz. CDB I. č. 342, s. 308 - 309: Ulrichus de Zulislao, Ian de Natuliz, Stibor de Zagor. CDB I. č. 343, s. 309 - 310: Ian de Natuniz. CDB I. č. 349, s. 314 - 316: Marthinus de Zaiacics, Vbizlaus de Trebonin, Dama de Kerstr. CDB I. č. 355, s. 319 - 320: Hoier de Radoniz, Lutherus de Biutic. CDB I. č. 356, s. 321 - 323: Hogir de Radoniz. CDB I. č. 357, s. 323 - 325: Georgius de Milewiz. CDB I. č. 358, s. 325 - 327: Georgius de Milewiz, Bertholdus de Zebrin. CDB I. č. 363, s. 330 - 331: Stibor de Swssingen, Ratibor de Sceskowiz, Johannes de Zvlezlav.

⁵⁰ Heřman, společně s bratry Havlem a Závišem, je jmenován jako syn Markvarta na listině CDB I. č. 285, s. 250 – 251.

⁵¹ CDB I. č. 278, s. 243 – 244.

⁵² CDB I. č. 355, s. 319 – 320.

⁵³ KUBÍN, Petr: Blahoslavený Hroznata, s. 103.

Oldřichem (*Ulrichus de Zulislao*) a Janem (*Johannes de Zvlezlav*) a hypoteticky Smilem *de Vrdche* a Otou *de Woirzan/Wrscan*, pokud by v tomto případě šlo o stejný predikát (Údrč⁵⁴). Průkazně tedy v této době existují dědičně urozené rodiny, které se objevují víceméně trvale v knížecí blízkosti a píší se podle svých majetků, kde mají určitá sídla a podle kterých se vůči svému okolí prezentují. Ne vždy se ale píší podle svých predikátů, to lze chápat také tak, že negramotná šlechta měla malý vliv na písemné pořízení právního aktu, který probíhal ústní formou.

Situaci v Čechách můžeme porovnat s Moravou ve stejném období, kdy se zde ještě nejstarší predikáty neobjevují (teoreticky některá z výše uvedených lokací se může na Moravě nacházet) a vysvětlit, proč tomu tak je. Poté lze pokročit dále k prvním moravským predikátům a sídlům.

Šlechta na Moravě - genese

Při přemýšlení nad určitou kontinuitou šlechty na Moravě je vhodné nastínit nejprve jeden z problémů a nevyřešených (nevyřešitelných) otázek naší historiografie. Tím je původ a genese moravských šlechtických rodů. Vycházejí šlechtické rody 12. a 13. století z velkomoravské nobility? A nebo přicházejí s Přemyslovci v 11. století z Čech? A jaký je poměr příchozích rodů vůbec z ciziny – z Rakous, Němce a Uher (stejný problém tíží i bádání kolem šlechty v okolí českého knížete – měli Vítkovci a Markvartici říšský původ)?

K nobilitě velkomoravského období nemáme žádný konkrétní pramen, který by uváděl jména nebo rodové souvislosti. Není ovšem důvod předpokládat, že neexistovala, teoreticky můžeme i některé z mnohých kostelů na předních hradištích spojit se soukromými kostely velmožů. Velmožské elity částečně musely přežít zánik Velké Moravy, v období dramatických událostí na Moravě od maďarských vpádů, přes připojení Moravy k říši Boleslavů, obsazení a spolupráci Moravy s Poláky před rokem 1000, až k nové reorganizaci Moravy v rámci českého knížectví za Břetislava I., se mohlo personální složení velmožů i rychleji měnit.

Nejasné jsou události v roce 1055, kdy Spytihněv vyzval 300 mužů z Moravy, nejlepší ze všech hradů do Chrudimi. Ti se zdráhali překročit zemskou hranici a u Hrutova byli Spytihněvem zajati⁵⁵. Uspokojivě nelze odpovědět na jejich původ. Mohlo jít o urozené Moravany, kteří mohli být dílem přeživší šlechtou Velké Moravy, dílem zbohatlíky z dob předchozího století, můžeme uvažovat i o tom, že část se stala urozenými a usazenými na Moravě, díky službě v družině Břetislava I. Na druhé straně oni zajatí mohli být neurozenými

⁵⁴ CDB II č. 125, s. 113 – 114. Uváděn Magnus filius Ottonis de Wrzan

⁵⁵ FRB II, s. 89.

členy přemyslovské velkodružiny, v této době již druhou generací dislokovanou na Moravě. Další potíž působí nedostatek informací o jejich dalším osudu, kdy či zda byli propuštěni. Do konce 13. století (i když to předbímám) můžeme počítat s podobnou situací. S násilnou výměnou knížete, při dosazování knížat z Prahy, přišla s novým vládcem jeho družina. Její členové mohli získávat za své služby od knížete majetky a postupem času mohlo dojít k usazení celého rodu. Zároveň příslušníci některých rodů mohli přijít na Moravu, za účelem získání výsluhy knížetem, nebo přímo za koupí majetků z ciziny (nabízí se především vůči Moravě „otevřené“ Podunají).⁵⁶ Bohužel tyto řádky, kvůli nedostatku pramenů budou jen tu pravděpodobnějšími, tu méně pravděpodobnými spekulacemi. O původu moravských elit nelze říci jistého nic.

Šlechta na Moravě v druhé polovině 12. století

O moravské situaci vypovídá daleko skromnější listinný materiál než je tomu v případě Čech. V roce 1169 vydává v Praze Bedřich jako olomoucký vládce listinu, kde je zmíněn kastelán v Hodoníně Tvrdiš (*Tuuridisse castellanus de Godonin*) jako svědek z Moravy, po boku olomouckého biskupa a kancléře té samé provincie⁵⁷. První listina z Moravy, ve které je širěji zastoupena šlechta, je vydána knížetem Otou, jenž daruje olomouckému kostelu sv. Václava ves Úherčice a je datována k roku 1174.⁵⁸ Když pomíneme osoby duchovního stavu a Přemyslovce Václava (který tehdy vládne v Brněnsku a na Olomoucku), tak o šlechtě, působící na Moravě, se dozvídáme následující: Komořím byl Sulislav (měl syna Pavla), kastelány hradů v Olomouci Časta (měl syna Jaroše), Brně Mojek (*Moiec*), Hodoníně Ratibor, v Přerově další Jaroš (snad to byl syn Ratibora)⁵⁹, v Podivíně Tvrdiše. Kromě toho známe jména dvou sudích Mladoty a Petra (ten měl bratra Michala) a dalších šlechticů: Alberta, Bohuše (*Boguse Suar*), Miloty, Borise (měl dva nejmenované syny), Vlastibora, Sulislava, Vacemila a Zbramíra. Nikdo z výše uvedených nemá žádný predikát. Téměř nikoho nelze spojit s osobami známými v Čechách (porovnání vůči Moravě níže), pouze Zbramíra a Ratibora. Zbramír se objevuje ještě 3x a to v letech 1192⁶⁰, 1194⁶¹ a na listině neznámého

⁵⁶ Základní práci k tomuto tématu zůstává stále: WIHODA, Martin: Geneze moravské šlechty, AHeMUSO C 2/1995, s. 23 – 41. Připomenuty jsou pronikání šlechty v souvislosti s pražskými Přemyslovci na Olomoucku a majetky nebo úřady těchto šlechticů (Bavor, kancléř Gervasius, Vilém z Pulína). Po počátek 13. století, kdy podle autora geneze moravské šlechty dostává do rozhodující fáse, existuje 12 významných moravských rodů, z nichž 2 jsou českého původu (páni z Čeblovic a Švabenic) a 2 rakouského původu (páni z Medlova, Myslibořic a Miroslavic), zbylých 8: Páni z Bílkova, Boskovic, Bludova, Deblína, Klobouk, Kněžic, Morkovic a Tasova.

⁵⁷ CDB I, č. 247, s. 218 – 219.

⁵⁸ CDB I, č. 270, s. 238 – 239.

⁵⁹ Soudí tak WOLWERTON, Lisa: Hastening toward Prague. Power and society in the medieval Czech land. University of Pennsylvania press, Philadelphia 2001, s. 278. na základě společného predikátu v roce 1177: CDB I, č. 279, s. 244 – 246.

⁶⁰ CDB I, č. 336, s. 306 – 307.

⁶¹ CDB I, č. 349, s. 312 – 313.

data z konce století⁶² (důležité je připomenout, že na první a poslední listině se predikáty objevují). Vzhledem k časovému odstupu nemusí být totožný s „moravským“ Zbramírem. Problematictější je osoba Ratibora. Šlechtic se stejným jménem se objevuje dokonce i s predikátem – jako *Ratibor de Scezgouic*⁶³ (rok 1177, tedy po záznamu o Ratiborovi na Hodoníně) nebo *Ratibor de Sceskowiz*⁶⁴ (rok 1197). V mezidobí tento šlechtic (nebo více osob se stejným jménem) prošel zajímavou kariérou, byl kastelánem v Netolicích,⁶⁵ Vyšehradě,⁶⁶ dvorským sudím⁶⁷ a kastelánem v Kladsku.⁶⁸ Pokud by kariéra Ratibora začínala na Moravě, tak se v polovině 70. let, zřejmě v rámci služby Soběslavovcům, dostává do Čech, kde ho čeká lepší kariéra a možná i majetky, pokud je ovšem nedržel již dříve a na Moravu se naopak nedostal již dříve společně s Václavem, synem Soběslava I. Spíše se domnívám, že šlo o dvě osoby stejného jména – jeden Ratibor působil na Moravě, jako kastelán v Hodoníně (a případně i v jiných funkcích), druhý měl svoje majetky v Čechách, podle kterých se psal a působil v řadě (především kastelánských) funkcí. Nic z toho ovšem není možné říci s jistotou. Dalším zjištěním z této listiny je geografické umístění hradeckých center. Ač je vydavatel znojemský Konrád Ota, kasteláni ze Znojemska (Znojmo) se zde neobjevují, většina svědků zastává úřady na Brněnsku a Olomoucku. Listina také neodpovídá na otázku, zda existovala jediná moravská zemská obec šlechty, která měla majetky a zájmy ve všech moravských údělech. Proto by byla jako kolektiv do určité míry na panovníkovi (panovnicích) nezávislá, spíše by mu byla partnerem (vznikající stavovský stát). Druhou možností by byla existence přísně brněnské/olomoucké/znojemské šlechty, která by byla rozrušována pouze sňatky mezi rodinami, usazenými v jednotlivých údělech, případně i v Čechách.⁶⁹

Bud' jak bud', přikláním se ovšem k první možnosti, výše uvedená listina napovídá, že šlechta z Moravy se svojí aktivitou omezovala pouze na Moravu, v Čechách se nevyskytuje, nebo v lepším případě nestojí lidem vyhotovujícím listiny za zaznamenání. Několik možných výjimek může souviset s knížaty, která na Moravu přicházela z pražského ústředí a byla zde násilně dosazena (Soběslavovci Oldřich a Václav, později také jejich konkurent Vladislav Jindřich) a přivedla si sem své věrné, kteří se zde usadili. Zároveň listina, která představuje vznešené muže Moravy v souvislosti s ostatními listinami, neříká jen to, že moravská šlechta

⁶² CDB I č. 356, s. 321 – 323.

⁶³ CDB I. č. 279, s. 244 - 246

⁶⁴ CDB I č. 363, s. 330 – 331.

⁶⁵ CDB I. č. 300, s. 269 – 270.

⁶⁶ CDB I. č. 317, s. 288 – 290.

⁶⁷ CDB I. č. 336, s. 306 – 307.

⁶⁸ CDB I č. 356, s. 321 – 323.

⁶⁹ Srov: WIHODA, Martin: Geneze moravské šlechty, s. 23 – 41. JAN, Libor: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy. Brno 2000.

se spíše neúčastnila správy Čech, ale také, že česká šlechta se neúčastnila správy Moravy. Oddělenost „české“ a „moravské“ šlechty platí oboustranně.

Porovnejme tyto prozatímní závěry s dalším skromným listinným materiálem. Nutně budou muset být částečně upraveny. V roce 1180 (denní datum není známo) vydává kníže Bedřich (Fridrich) listinu (místo vydání také není známo), která se týká transakce na Moravě⁷⁰. Kromě nejvýznamnějších členů Bedřichova dvora – komorníka Hrabíše, stolníka Slavibora, podkoního Protivy, číšníka Hroznaty, se objevují další šlechtici z Čech, ale právem můžeme předpokládat, že i z Moravy, jako garanti právoplatnosti převodů na Moravě (a to jde v této listině především. V polovině svědečné řady zarazí *Onso camerarius*. Kvůli umístění v polovině řady nemůže jít o (pod)komořího v Čechách, na dvoře Bedřicha, v takovém případě by byl spíše na počátku. Písař v této listině mohl radit na první místo svědečné řady nejdříve šlechtu z Čech (řazenou podle významu) a poté šlechtu z Moravy (také řazenou podle významu). Oneš by v tomto případě byl komorník některého moravského údělu. Jelikož se Oneš již v listinách neobjevuje (detailněji moravskou šlechtu zachycují listiny až z prvního desetiletí a do té doby mohl umřít), máme jen nepřímé důkazy jeho moravského účinkování. V roce 1201 se mezi „Moravany“ objevuje Blud⁷¹ (historiografie mu dá predikát z Bludova, díky falsu)⁷² a dosahuje významných funkcí – je kastelánem v Přerově.⁷³ Blud zanechal po sobě trojici synů – Bluda,⁷⁴ Oneše⁷⁵ a zřejmě Viktora⁷⁶. Oneš (II.) má syna Bluda.⁷⁷ Celá tato rodina i nadále působí v moravském prostředí. Předpokládám tudíž, že komoří Oneš z roku 1180 bude předkem Bludoviců (možná otec nebo strýc „přerovského“ Bluda), může zakládat slávu a moc tohoto rodu na Moravě, ale především, jeho jméno nadále koluje v tomto šlechtickém rodu.

Pomnena, který je ve svědečné řadě ještě před Onšem, nalzáme v dalších listinách – dokonce i jedné moravského vydavatele,⁷⁸ toto jméno se objevuje v listinách týkajících se Moravy ještě na počátku následujícího století.⁷⁹

Pod jménem Yrud se může nacházet Hrut⁸⁰ (otec Dětricha z Kněžic, o kterém ještě bude řeč v souvislosti se jeho predikátem - Kněžicemi). Andrea může být totožný, nebo spíše příbuzný

⁷⁰ CDB I, č. 292, s. 260 – 261.

⁷¹ CDB II, č. 21, s. 17 - 18

⁷² CDB II, č. 351, s. 363 – 364.

⁷³ CDB II, č. 109 – 110, s. 103 - 106. Obě listiny byly vydány 31. 12. 1213.

⁷⁴ CDB III, č. 25, s. 23 – 24. Bludo filius Bludonis.

⁷⁵ CDB II, č. 86, s. 79 – 80. Bludo et Onso, fillius eius.

⁷⁶ CDB III, č. 53, s. 53 – 54. Ten pouze v trojici: Ones, Victor, Blud.

⁷⁷ CDB III, č. 25, s. 23 – 24. Bludo fillius Onsonis.

⁷⁸ CDB I, č. 353, s. 317 – 318.

⁷⁹ CDB II, č. 59, s. 52 – 55 jako Pomnen Jarogneuich.

⁸⁰ KOPAL, Petr: Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců. SAP LI/1, Praha 2001. s. 53.

s Ondřejem, který se objevuje v roce 1209 jako bratr Smila.⁸¹ Později je zřejmě tento šlechtic moravským maršálkem.⁸² Další příbuzenskou vazbu nebo totožnost můžeme spíše tušit ve jménu Zbraslav. Stejně jméno se objevuje ve stejné listině jako Pomnen a Ondřej.⁸³ Jmenovec je na přelomu 20. a 30. let českým podčeším,⁸⁴ zde ale půjde zřejmě o jinou osobu. V případě Držislava může jít o představitele západočeského rodu Drslaviců. Bohuš, nebo Svár, může být ztotožněn s osobou z listiny Konráda Oty – otázkou spíše zůstává, zda šlo o jednu (Bohuš řečený Svár) nebo dvě (Bohuš a Svár) osoby. Jméno Sláva se objevuje v moravském prostředí až více než po půlstoletí.⁸⁵ Stejně jako Boza.⁸⁶ Podobně to je i s jménem Mladoty – to se objevuje v Litomyšli roku 1226.⁸⁷ Bohuslav, který se objevuje ke konci této svědecké řady (nejmladší, méně významný?) může být totožný s Bohuslavem, který byl na počátku 13. století komorníkem na Moravě.⁸⁸ A konečně posledně jmenovaný – Sulislav (který mohl být podobně jako Bohuslav mladý) může hypoteticky v druhém desetiletí být markraběcím stolníkem.⁸⁹ Zbylá jména se mi nepodařilo blíže identifikovat, ani přímo, ani nepřímo.

Z prosince 1195 a ledna 1196 pocházejí dvě listiny moravských údělníků.⁹⁰ Netýkají se přímo Brněnska, ani Znojemska, ale pro lepší nastínění vývoje šlechty na Moravě konce 12. století považují za důležité věnovat jim několik řádků. První⁹¹ vydává Vladimír v prosinci 1195, za souhlasu svého bratra Břetislava. Místem vydání je Opava a Vladimír zde daruje klášteru v Hradisku u Olomouce ves Bojanovice. Druhá⁹² listina se týká stejné transakce, vydavatelem je ale Břetislav (za souhlasu Vladimíra) v Kunovicích v lednu roku 1196. Duchovní svědci jsou v obou listinách stejní, Engelbert, olomoucký biskup a také děkan olomoucké kapituly Balduin. Jiní jsou ale laičtí svědci obou listin. V případě první listiny to jsou: *Rochce, Odolen, Radozlaus, Pomnen, Hren, Ioannes, Kochan, Zemislaus*. V případě listiny Břetislava (Břeclavského) svědčí *Mrakota, Przibislaus, Iscislaus, Zudiwoy, Petrus, Walech, Nedamir a Lutek Werzowicenses*. Pomnena již známe (viz výše). Odolen se objevuje při potvrzení donace Hroznaty Tepelského v roce 1197⁹³ a pak ještě také na Moravě v roce 1209⁹⁴. Na

⁸¹ CDB II, č. 59, s. 52 – 55.

⁸² Poprvé CDB II, č. 213, s. 198.

⁸³ CDB II, č. 59, s. 52 – 55.

⁸⁴ Poprvé CDB II, č. 324 – 327.

⁸⁵ CDB III, č. 15, s. 14 – 15. Velehrad, leden 1232.

⁸⁶ CDB III, č. 25, s. 23 – 24. Znojmo, listopad 1232.

⁸⁷ CDB II, č. 289, s. 289 – 290.

⁸⁸ CDB II, č. 21 – 22, s. 17 – 20.

⁸⁹ CDB II, č. CDB II, č. 109 – 110, s. 103 – 106. Objevuje se ale již dříve: CDB II, č. 59, s. 52 – 55.

⁹⁰ Těmito listinami se zabývá také WIHODA, Martin: Vladislav Jindřich, s. 102 – 103.

⁹¹ CDB I, č. 353, s. 317 – 318.

⁹² CDB I, č. 354, s. 318 – 319.

⁹³ CDB I č. 358, s. 325 – 327.

⁹⁴ CDB II, č. 59, s. 52 – 55.

stejně listině (tj. z roku 1209) je doložen Radoslav, Kochan a také Hren, který je uváděn jako bratr Jana a tím se vysvětluje také další jméno Vladimírova svědka. Semislav se objevuje znovu již v roce 1201⁹⁵ a později (rok 1222)⁹⁶ je olomouckým kastelánem. Z první svědečné řady je nejasné pouze první jméno, které ale bude zkomoleninou jiného, relativně srozumitelného jména.

Druhá svědečná řada bude problematictější. Jméno Mrakota se objevuje až v roce 1228,⁹⁷ tudíž nemusí jít o stejnou osobu. Přibyslav, ztotožnitelný s Přibyslavem roku 1196 se objevuje v pramenech během prvních 30. let 13. století. Nejasné je jméno Iscislaus, které ale podobá jménu Scislaus – ten je doložen k roku 1213⁹⁸ a to jako syn Svára, kterého známe z předchozích listin. Sudivoj se objevuje v roce 1209,⁹⁹ stejně jako Petr (s přízviskem Ross). Nedamír a Lutek jsou doloženi v listinách z roku 1213.¹⁰⁰ Tyto dva šlechtice (stejně jako Hrutovce, Pomnena, Božeje (zde uveden jako Boza) a Kochana z listiny Vladimíra považuje Petr Kopal za potomky Vršovců.¹⁰¹

Na obou listinách „olomouckých“ bratrů, kteří jsou v knížectví tak nevýznamní, že si musí dar být jen jedné vesnice potvrzovat, se objevují dvě různé skupiny šlechticů a při té příležitosti je možné položit si otázku, proč je tomu tak. Obě knížata se účastnila obou zlistinění (stejně tak představitelé církve, která byla na vsi Bojanovice zainteresována), nejdříve v Opavě, posléze v Kunovicích, jejich svědci nikoliv. Možná obě listiny zachycují okruh důvěrníků obou knížat, jejich dvory (první Vladimírův, druhá Břetislavův). Prohlášení zmíněných moravských šlechticů (jejich další působení na Moravě je snad dostatečně prokázáno výše) za členy dvorů knížat olomouckého údělu bude ovšem stát na vodě. Neznáme majetkové zakotvení oněch dvou skupin šlechty a nemůžeme tudíž říci, že první pocházela z Opavska a druhá z jihozápadní Moravy.

Kusé diplomatické materiály k moravské šlechtě přelomu 12. a 13. století znemožňují bližší poznání vývoje šlechty na Moravě v jednom z nejbouřlivějších období českých dějin. Objevuje se ovšem výrazná kontinuita vývoje na konci 12. století a na počátku století dalšího, ač ze svědků listiny roku 1180 hypoteticky dožili (nebo přesněji – jsou zaznamenáni) na počátku 13. století pouze Bohuslav a Sulislav. Oba se z konce svědečné řady dostali do čela moravské reprezentace. Bohuslav se mohl pyšnit komornickým úřadem (neznámo

⁹⁵ CDB II, č. 21 – 22, s. 17 – 20.

⁹⁶ CDB II, č. 247, s. 238 – 239.

⁹⁷ CDB II, č. 321, s. 319 – 323

⁹⁸ CDB II, č. 109 – 110, s. 103 - 106.

⁹⁹ CDB II, č. 59, s. 52 – 55.

¹⁰⁰ CDB II, č. 109 – 110, s. 103 - 106.

¹⁰¹ KOPAL, Petr: Neznámý známý rod, s. 52 – 3.

v kterém z údělů) a Sulislav byl stolníkem na dvoře Vladislava Jindřicha. Z listin, vydaných v letech 1195 – 6, lze vysledovat daleko více jmen, většina z těchto šlechticů se objevuje v horizontu 20 let. I když nikdo z nich, kromě Semislava, nedosáhl výrazných důstojenství. Paradoxně mezi listinami z let 1180 a 1195/6 je méně společných jmen, než při srovnání s počátkem 13. století. Všechny listiny totiž zachycují jiné prostředí. V prvním případě jde o okruh významné moravské šlechty (která pro svůj význam byla povolána, aby doplnila nejvýznamnější muže knížectví a garantovala právní úkon), šlechty snad spjaté s Konrádem Otou. Oni nebo jejich potomci zastávali důležité úřady na Moravě, snažili se významné postavení v zemi udržet i pro své potomky. Z dědičného hlediska tak mohli mít synové „vyšlapanou cestu“ svými otci nebo strýci – zde stačí připomenout kontrolu zemských úřadů jednou rodinou v knížecích Čechách¹⁰². V druhém případě jde o okruh šlechty kolem poslední a nevýznamné generace moravských údělníků. Současníci dobře vnímali klesající úlohu posledních údělníků a věděli, že na Moravě vládou pouze z vůle a soucitu Jindřicha Břetislava a později Přemysla Otakara I. s Vladislavem Jindřichem. Nikdo z významných šlechticů, kteří snad již v této době vlastnili nemalé majetky a dále je rozšiřovali kolonisační nebo držela úřady moravských maršálků, komorníků, stolníků a jiných, se dobrovolně netlačila na dvory posledních moravských Přemyslovců. Domnívám se tedy, že okruh svědků darování Bojanovic se skládal z méně významných moravských šlechticů, případně mladších a vedlejších synů těch opravdu významných. Z toho samého důvodu se šlechta, zaznamenaná v prosinci 1195 a lednu 1196, výrazněji neprosadila v pozdější historii, i když nadále byla členem zemské obce a účastnila se dalších politických a právních úkonů. Jednoduše byla druhořadá. Navíc na ní mohlo ulpívat stigma služebníků údělníků, pro osobu Vladislava Jindřicha lidí ne zcela věrných.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že česká šlechta se nepotkávala s tou moravskou, že šlo o dvě oddělené skupiny. Není to úplně pravda. Na konci 12. století, v dobách údělných, byly často vojenského charakteru (obě bitvy u Loděnic, úsilí Konráda Oty o obsazení pražského stolce nebo naopak snahy pražských knížat ovládnout moravské úděly), ale také mírové. Listina Bedřicha překračuje svojí působností zemské hranice, při jejím vyhotovení se setkávala jak politická reprezentace Čech, tak i Moravy. Podobných příležitostí přibývalo na počátku 13. století, kdy Přemysl v čele svých dignitářů vyřizoval moravské záležitosti¹⁰³,

¹⁰² ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí, s. 284 – 286.

¹⁰³ Jako příklad může zde posloužit např. CDB III, č. 85, s. 90 – 92, kdy moravský markrabě vydává v Praze roku 1234 listinu. Svědečné rady zahajuje pražský biskup a přední církevní dignitáři Prahy, následují je nejvýznamnější velmoži z Čech a řadu uzavírají nositelé úřadů na Moravě a „omnes Moravi“. Ačkoliv jde o listinu až z druhé třetiny 13. století, praxe byla jistě stejná i dříve.

nebo naopak Vladislav Jindřich pobýval v Praze. Tato setkávání umožňovala domluvení „mezizemských“ sňatků, prodejů nebo donací šlechtou.

Z výše uvedeného vyplývá, že na Moravě existovala zřetelná kontinuita vývoje, nejlepší úřady a moc byla soustředěna v rukou několika málo rodin. Podobně jako v Čechách, kde existovala relativně uzavřená skupina nobility (sociální vzestup byl ještě možný), se kterou neotřásl ani dynastické války v poslední čtvrtině 12. století (ty spíše jen určovaly, který rod bude držet výnosné úřady a který rod se postaví na špatnou stranu a ze změny panovníka nebude profitovat). Zároveň lze v českém prostředí sledovat jev, který se týká přímo predikátů. Šlechtici v rámci svých rodů se píší po jedné lokalitě (bohužel není úkolem této práce zkoumat sídelní zázemí zmíněných predikátů v Čechách), tudíž existuje určité rodový pocit sounáležitosti. Podobně identifikačním znakem rodů jsou i erby, pečete, později pověsti o prvním předku rodu aj.

První predikáty na Moravě se objevují v okamžiku, kdy v Čechách vyrůstá již třetí generace šlechty, která se má odkud psát. Jak tento posun vysvětlit? Těžko nějakým „civilisačním zpožděním“, na Moravě se těžko kolonizační proces mohl zahajovat půlstoletí po české kotlině. Inovace spojené s přeměnou celé Evropy na toto území nemohly dostávat ze Saska a Bavorska (pouze skrz Čechy), ale zato z Podunají a posléze Slezska. Navíc, a to je hlavním argumentem, proti této hypotéze, většina prvních moravských predikátů se nachází v staré sídelní ekumeně (např. Klobouky, Medlov aj.). Šlechta tato místa musela držet již před ovládnutím Moravy Přemyslovci a nebo, a k tomu je možné se spíše přiklonit, darem vládnoucích moravských Přemyslovců za věrnou službu.

Zmíněný posun nebude zřejmě možné příliš věrohodně vysvětlit specifickým politickým vývojem Moravy – to může vysvětlit přinejlepším menší šlechtické enklávy, než je tomu v Čechách. Zde od poloviny 12. století vládnou vedlejší větve Přemyslovců, které v průběhu staletí a půl upadají do politické bezmocnosti a závislosti – poslední generace moravských Přemyslovců je spíše parodií na sebevědomé vládce země, čestnou výjimkou je zde Konrád Ota, který nejdříve zcelí celou Moravu a poté se prosadí také jako český kníže. Ale zpět k Moravě, ta ač je menší než území pod kontrolou českého knížete (i přes občasné úděly v Čechách samotných) rozdělena. Každý vládce tudíž vládne menšímu území, méně poplatníkům, tudíž může postavit menší vojsko a také udržovat menší dvůr. Společně s vládcem má menší možnosti i zdejší šlechta – může získávat jako odměnu za své služby menší obnosy peněz, méně majetků v zemích (zdá se, že zdejší šlechta je spíše vázána k celé zemi a až v druhé řadě k panovníkovi – na prostory vhodné ke kolonizaci jsou také menší (moravské úděly neoplývají tak rozsáhlými hvozdy, kde mohou budovat své domény rody

typu Hrabšiců, Markvarticů nebo Vítkovců, na Vysočině je možné uvést Pernštejny nebo pány z Lomnice). I samotná knížata vlastní menší pozemkový majetek, může ho méně rozšiřovat a tím pádem může konat skromnější fundace a donace. Tím se dostávám k dalšímu důvodu, proč se predikáty objevují později – moravští vládcí nedávají tolik na rozvoj církevních institucí a právě na listinách, kterými si církev pojišťovala své zisky, se predikáty ve svědečných řadách objevují nejčastěji.

Jako jediné vysvětlení zpoždění predikátů Moravy ve srovnání s Čechami, může být pouze jiná kancelářská praxe.

Jednotlivé lokality:

Po delším úvodu nyní mohu přistoupit k jádru své práce, popisu lokalit jednotlivých predikátů. Pokud půjde o jasnou lokalitu, nejdříve se pokusím vyjasnit majitele a roli v společenství středověké moravské šlechty, poté se budu věnovat svatyni a nakonec sídlu majitele. Výčet jednotlivých lokalit bude řazen podle chronologického klíče, vyjmuty budou lokality, které jsou uvedeny v tzv. rudíkovských falsech.¹⁰⁴

Klobouky

Majitelé: Za první nepochybný moravský predikát lze označit Klobouky. Podle nich se píše již v roce 1207 Soběhrd (*Sobehyrd de Clobuk*).¹⁰⁵ Tohoto šlechtice můžeme alespoň rámcově identifikovat. Soběhrda, který byl synem Bezpryma, známe z listiny Přemysla I., která se váže k letům 1198 nebo 1199,¹⁰⁶ dále se objevuje při potvrzení donací klášteru v Teplé za dva roky.¹⁰⁷ Nicméně nikoho z této svědečné řady nemůžeme označit jako moravského šlechtice. Soběhrd, který patřil mezi velmože z Moravy, je naopak doložen v letech 1201¹⁰⁸ a někdy kolem let 1206 – 1207.¹⁰⁹ Totožnost moravského klobouckého Soběhrda není úplně jasná. Mohl být synem Bezpryma, mít vazby na české prostředí, na krále Přemysla a jeho bratra Vladislava Jindřicha, ve službách markraběte mohl získat majetky na Moravě (Klobouky a okolí). Soběhrd mohl mít potomka. V Brně roku 1235 se objevuje Přibyslav, nenese ovšem přídomek „z Klobouk“.¹¹⁰

¹⁰⁴ DUŠKOVÁ, Sáša: Listiny rudíkovské (pohled do oslavanského skriptoria). ČMM 68, 1948, s. 244-282. Tyto listiny jsou až z 60. let 13. století.

¹⁰⁵ CDB II č. 59, s. 52 – 55.

¹⁰⁶ CDB II, č. 4, s. 3-5

¹⁰⁷ CDB II, č. 27, s. 24 – 25. Bez určení příbuznosti.

¹⁰⁸ CDB II, č. 21, s. 17 – 18.

¹⁰⁹ CDB II, č. 60, s. 56.

¹¹⁰ CDB III, č. 113, s. 139 – 140. Zde pouze Zdeslav z Chlumce a Ratibor z Deblína.

Klobouky se ovšem ve svědečných řadách ještě dvakrát za kralování Přemysla I. objevují. V obou případech (roky 1222¹¹¹ a 1226¹¹²) se podle nich píše Lev, významná postava počátku 13. století na Moravě. Bohužel nelze zjistit, zda mezi Soběhrdem a Lvem existovala nějaká příbuznost (otec – syn?). Pokud ano, jde tak o první případ na Moravě (díky časnějšímu výskytu Soběhrdových Klobouk), kdy je stejný predikát používán více osobami. O Lvovi z Klobouk toho můžeme naopak říci relativně mnoho. Poprvé se objevuje na jevišti historie až v době, kdy se neobjevuje Soběhrd. V roce 1213 působí jako sudí v Brně,¹¹³ v roce 1222 je v témže městě komorníkem,¹¹⁴ komornickou funkci plní i na konci svého života, v roce 1228 působí v Olomouci.¹¹⁵ Lev je doložen z října 1234,¹¹⁶ ale v tomto případě může již jít o jeho příbuzného, který se v následujícím roce píše podle Boleradic.¹¹⁷

Lev z Klobouk se neproslavil pouze úspěšnou kariérou v zemských úřadech, založil také premonstrátskou kanonii v Zábrdovicích a to již před rokem 1209, kdy ji bere pod ochranu papež.¹¹⁸ Další listina od papeže Řehoře IX. z roku 1237¹¹⁹ vypočítává mezi majetky kanonie 24 vesnic, drtivou většinu z nich daroval Lev z Klobouk a mezi nimi i své sídlo Klobouky.¹²⁰

Lev z Klobouk zřejmě umírá bez potomků (tím by se mohly vysvětlit početné dary zakladatele kláštera) a Lev z Boleradic se s podobnou mírou pravděpodobnosti řadí k vzdálenějším příbuzným, neboť ochranu kláštera přejímá panovník, nikoliv Lev z Boleradic.¹²¹

Těmito majetkovými přesuny Lev z Klobouk zapříčinil zřejmě výrazné ztráty svého rodu a odsoudil jej do budoucna k úpadku do politické bezvýznamnosti. Tyto vesnice se nacházejí v staré sídelní ekumeně, se soustavným osídlením od 9. – 11. století.¹²² Tudíž nemohly být nově založeny právě Lvem nebo jeho předky. Zároveň se nedomnívám, že tak velké pozemkové vlastnictví nedokázal Lev z Klobouk sám nashromáždit během své „politické“ kariéry, ale že musel vycházet z dědictví po předcích (např. Soběhrd).¹²³

Kostel: Kostel sv. Vavřince, který se nachází v Kloboukách, byl vystavěn teprve v roce 1655, doložen je ovšem již v roce 1349, předpokládá se, že existoval již v 13. století třináctém.

¹¹¹ CDB II č. 232, s. 220 – 221. Jako Leo de Klobuc.

¹¹² CDB II, č. 287, s. 286 – 287. Jako Leo de Klobuc.

¹¹³ CDB II, č. 109 – 110, s. 103 - 106.

¹¹⁴ CDB II. č. 234, s. 222 – 225. Zde je označen pouze jako komoří. CDB II č. 238, s. 228 – 229. Zde komoří brněnský.

¹¹⁵ CDB II, č. 320, s. 315 – 319.

¹¹⁶ CDB III, č. 87, s. 94 – 97.

¹¹⁷ CDB III, č. 107, s. 129 – 133. Leo de Boleradiz. Pro smrt v polovině 30. let se vyjadřuje také FOLTÝN, Dušan ed.: Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Praha 2005, s. 233.

¹¹⁸ CDB II, č. 83, s. 77 – 78.

¹¹⁹ CDB III, č. 167, s. 208 - 209.

¹²⁰ KLÁPŠTĚ, Jan: Proměna českých zemí ve středověku, Praha 2005, s. 67.

¹²¹ BOROVSKÝ, Tomáš: Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě, Brno 2005, s. 32 – 33.

¹²² KLÁPŠTĚ, Jan: Proměna českých zemí ve středověku, Praha 2005, s. 69 - 70.

¹²³ Srov.: KLÁPŠTĚ, Jan: Proměna českých zemí, s. 69 - 70.

Pokud by byla tzv. Madona z Klobouk, která vznikla v první čtvrtině 13. století (nejdéle do roku 1240), opravdu z Klobouk, kostel by to datovalo do doby zbožného Lva, nebo jeho stejnojmenného příbuzného.¹²⁴

Sídlo: V Kloboukách se nachází také zámek (není zcela v bezprostřední blízkosti kostela), ten je ovšem až z 18. století.¹²⁵

Zbraslav

Majitelé: Tento predikát je doložen poprvé (jako řada dalších) v roce 1222. Na listině krále Přemysla I. Otakara, kterou vydal v Olomouci a byla určena Řádu německých rytířů svědčí také Gerhard ze Zbraslavi (*Gerhardus de Zbraslav*).¹²⁶ Gerhard byl předkem rodu, který měl v erbu tři černé latě v stříbrném poli a přímo otcem Mikuláše ze Zbraslavi a jeho tři významných bratrů: Bočka z Jaroslavíc, Smila ze Střílek a Kuna z Kunštátu. Sám Gerhard dosáhl na úřady na Moravě, i když ne tak významné, jako jeho synové, spíše se dá říci, že založil majetkový a především politický úspěch svého rodu. V roce 1236 je uváděn jako beneficiář na Přerově, tímto označením se předpokládá nějaký z úřadů na tamějším hradě (možná dokonce i purkrabí)¹²⁷ a mezi lety 1237¹²⁸ a 1240¹²⁹ je zastává posici olomouckého purkrabího. Krátce poté zřejmě umírá.

Kostel: V Zbraslavi se dochoval jak kostel, tak i zřícenina hradu. Kostel byl původně postaven v románském slohu, o čemž vypovídají jak některé architektonické prvky, které přežily přestavby v následujících staletích, tak i patronát. Svatostánek je zasvěcen sv. Jijlí, světcí, který byl oblíbený v závěrečné fázi rozšíření románského slohu. První doklad o patronátu je ovšem až z roku 1318. Kostel není příliš velký, loď má rozměry 10, 5 x 13 metrů, západní věž 6 x 6 m, východní sakristie je ještě o trochu větší než gotická věž. Kostel vznikl zřejmě ještě před rokem 1240 a za zakladatele je považován Gerhard ze Zbraslavi.¹³⁰

Sídlo: Přesně není známo sídlo Gerharda. Nejpravděpodobnější jsou terénní zbytky, které se dochovaly zhruba 2 kilometry jihovýchodně od vsi Zbraslav v lokalitě zvané Hradisko nebo Na zámku. Hrad byl postaven na výběžku u potoka Bílá Voda, jeho dispozice byla dvojdílná. Předhradí mělo rozlohu zhruba 50 x 33 m a odděloval ho 18 metrů široký a 5 metrů hluboký příkop na který z vnější strany navazuje nízký násep. Předhradí bylo zřejmě opevněno palisádou. Jádru hradu mělo rozměry 27 x 23 – 19 metrů, ze tří stran (i ze strany předhradí)

¹²⁴ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 2 (J – N), Praha 1999, s. 142.

¹²⁵ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky 2, s. 142.

¹²⁶ CDB II č. 239, s. 229 – 232.

¹²⁷ CDB III, č. 76, s. 82 – 83

¹²⁸ CDB III, č. 141, s. 176.

¹²⁹ CDB III, č. 221, s. 296 – 299.

¹³⁰ PLAČEK, Miloslav, FUTÁK, Peter: Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu. Praha 2006, s. 33 – 34.

bylo obkrouženo příkopem, který byl 12 – 14 metrů široký. V areálu jádra byla nalezeny zbytky kamenného sklepení jedné z budov (není ovšem jasné, jaké bylo pojivo, zda hlína nebo malta). Není ovšem jisté celkové provedení hradu, jestli bylo jeho jádro kamenné, nebo spíše jen dřevohlinité (tato varianta bude pravděpodobně blíže pravdě). Hrad zaniká ve 14. století, není ovšem zcela jisté datum jeho založení a zakladatel, jestli jím byl vůbec Gerhard ze Zbraslavi.¹³¹ Ten mohl klidně sídlit v nedoloženém dvorci přímo ve vesnici a tato fortifikace mohla být stavebním dílem až jeho nástupců.

Saderer

Lokalisace a majitelé: Tuto lokalitu nedokáží určit. Pouze nepřímé důkazy mohou svědčit, že se tato vesnice mohla nacházet v západní části Moravy, v doméně Hrutovců.

*Teodericus de Saderer*¹³² snad mohl být Hrutovec Dětrich, který se o rok později objevuje jako Dětrich z Kněžic.¹³³ Patřil by tak do širokého a nevyjasněného rozrodu Hrutoviců a jeho otcem by byl Hrut. Jméno Dětrich se na počátku století objevuje v písemných pramenech několikrát a zřejmě se jedná o osoby dvě.

První z nich byl Dětrich, který zastával funkci brněnského vilika¹³⁴ a později snad prokurátora (vilika) ve Znojmě¹³⁵.

Dětrich, který dle mého názoru držel tuto vesnici, je poprvé doložen ve falsu z poloviny 13. století, které se hlásí k roku 1202.¹³⁶ V roce 1222 je doložen jako vlastník Kněžic¹³⁷ a možná byl i soudcem ve Znojmě¹³⁸. V letech 1226¹³⁹ a 1228¹⁴⁰ se píše podle Bítova, kde spíše plnil úřednickou funkci.¹⁴¹ Naposledy je Dětrich (z Kněžic) uváděn v roce 1239.¹⁴²

Petr Kopal, který se zabývá Vršovci, potažmo Hrutovci, problematiku zmíněného Dětricha *de Saderer* neřeší a ani zmíněnou listinu z roku 1221 neuvádí.¹⁴³

Tato lokace se v pramenech později už neuvádí. Východisek je několik. Jméno Saderer vzdáleně připomíná činnost zvanou žďáření (když uznáme transliteraci S>Ž, jako například v případě Žebětína, dalšího z prvních predikátů), průvodní jev kolonisace a zakládání nových

¹³¹ PLAČEK, Miloslav, FUTÁK, Peter: Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu. Praha 2006, s. 34 – 35. PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2007, s. 720 – 721.

¹³² CDB II č. 213, s. 198.

¹³³ CDB II č. 222, s. 207 – 208, CDB II č. 232, s. 220 – 221, CDB II. č. 234, s. 222 – 225.

¹³⁴ CDB II č. 238, s. 228 – 229, CDB II, č. 253, s. 244.

¹³⁵ KOPAL, Petr: Neznámý známý rod., s. 54.

¹³⁶ CDB II č. 355, s. 371. KOPAL, Petr: Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců, s. 54.

¹³⁷ CDB II č. 222, s. 207 – 208, CDB II č. 232, s. 220 – 221, CDB II. č. 234, s. 222 – 225.

¹³⁸ CDB II, č. 236, s. 227.

¹³⁹ CDB II, č. 288, s. 287 – 289.

¹⁴⁰ CDB II, č. 321, s. 319 – 323.

¹⁴¹ JAN, Libor: Vznik zemského soudu, s. 118 – 119.

¹⁴² CDB III, č. 214, s. 280 – 283.

¹⁴³ Srov: KOPAL, Petr: Neznámý známý rod, s. 52 - 54.

míst. Dětrich se další rok již píše po Kněžicích. Proto se domnívám, že toto místo buď zaniklo (neúspěšný kolonizační záměr) nebo upadlo na významu (proto změna sídla Hrutovcem), případně mohlo být přejmenováno (teoreticky na Kněžice). Prameny, potvrzující některou z těchto teorií bohužel chybí.

Celý problém lze vyřešit také odvážnou teorií, která ovšem stojí na několika nedoložitelných předpokladech. Lokaci Saderer by bylo nutné ztotožnit se Sádkiem (který leží v oblasti majetků Hrutoviců) na Třebíčsku. Dětrich by ztratil své zdejší majetky (snad nějaký dvůr) mezi rokem 1221 a 1222, kdy se již píše podle Kněžic (viz níže). Kdo byl novým vlastníkem? Zřejmě příslušníci uherského rodu, kteří se po Sádku píší později (bohužel až po více než půlstoletí), i když nepřímé důkazy mohou hovořit jinak. Jak mohli toto místo získat? Buď koupí nebo jako věno – uherský (pokud byl uherský) rod by se jednoduše přiženil na Moravu. Štěpán Uher se poprvé (a mezi šlechtou ze Znojemska, což může být nepřímý důkaz, že zde ve znojemské části údělu, kam Třebíčsko patřilo, měl majetky) objevuje v půli roku 1239,¹⁴⁴ bohužel bez predikátu, podle Sádka se tento rod píše až v roce 1286 (těžko šlo o stejného jedince)¹⁴⁵ Dlouhý nevýskyt predikátu lze vysvětlit, že označení Štěpána (Štěpánů) jako Uhra (Uhrů) bylo všem současníkům natolik jasné, že nebylo třeba dalšího rozvádění. Naopak zmínka o Sádku v roce 1286 už může naznačovat kvalitou lepší sídlo než obyčejný dvorec a to kamenný hrad.

Saderer lze vysvětlit, a to podpoří tuto teorii jako německou formu (Sádecký). Predikát by v tom případě byl kombinací latinské předložky a německého přepisu českého místního názvu.

Konice

Majitelé: Konice se nacházejí na Moravě dvoje, jedny na Prostějovsku, zde byla tvrz založená na počátku 14. století Bludovici.¹⁴⁶ Druhé Konice leží u Znojma. Identifikaci těch správných z roku 1221 pomůže osoba vlastníka. Rok poté svědčí ve Znojmě jistý *Adalbertus*.¹⁴⁷ Na sklonku téhož desetiletí při transakci kláštera v Louce je *Albertus* (obměna téhož jména) uváděn jako podčeší.¹⁴⁸ V roce 1234 se znovu objevuje predikát z Konic (*de Kaniz*) u Alberta, která je svědkem donace markraběte Přemysla louckému klášteru. Právní akt se udál ve Znojmě.¹⁴⁹ Tento Albert (Adalbert, Vojtěch) není totožná osoba s Vojtěchem

¹⁴⁴ CDB III, č. 212, s. 276 – 278.

¹⁴⁵ RBM II, č. 1373, s. 591 – 592.

¹⁴⁶ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 295 – 296.

¹⁴⁷ CDB II, č. 232

¹⁴⁸ CDB II, č. 305

¹⁴⁹ CDB III, č. 87, s. 94 – 97.

z Medlova, synem Štěpána (poprvé doložen v roce 1234¹⁵⁰). Další identifikace tohoto šlechtice je velmi obtížná, stejně jako jeho zařazení do přesného rodu.

Místa vydání těchto listin spíše nasvědčují pro Konice ve znojemské části Moravy (dříve Německé Konice).

V roce 1257 je jako majitelka Konic u Znojma uváděna Adelheid, manželka Markvarta, sama z rozrodu Hrutovců.¹⁵¹ To může naznačovat přinejmenším dvě možnosti vysvětlení. Buď byl Albert příbuzným Adelheid a nebo Hrutovci tuto vesnici získali koupí.

Kostel: Za osadou na kopci se nachází sv. Jakub Větší, který v roce 1808 vyhořel a od následujícího roku byl opravován.¹⁵²

Sídlo: Sídlo se v Konicích nezachovalo.

Vážany

Lokalisace a majitelé: Podobný problém jako u Konic je u Vážan, kterých je několik. Pět se nachází (2 již jako součásti větších aglomerací) mezi Brnem, Uherským Hradištěm a Kroměříží. Poslední leží poblíž Blanska.

Nepomůže příliš ani majitel Vážan Pavel (zde Pavlík). Snad to byl on, kdo svědčil na listině Přemysla olomouckému kostelu sv. Petra někdy mezi roky 1206 a 1207.¹⁵³ Soudce Pavel (Paulus) je doložen ve Znojmě v září 1226 (opět jde o listinu vydávanou králem).¹⁵⁴ Další zmínky o Pavlech, pocházejí z konce 30. let 13. století a budou se nejspíše týkat již jiných osob. Na listině z Plas krále Václava I. z roku 1238 jsou uvedeni dva Pavlíkové. První z nich má bratra Slavibora a je synem Oty, druhý má bratry Lva a Zdeslava a je synem Gumperta.¹⁵⁵ Pavel je v této době zřejmě již mrtev, v roce 1239 se ve Znojmě objevuje jako svědek jeho syn Jindřich.¹⁵⁶

Medlov

Majitelé: Štěpán z Medlova patřil mezi významnější šlechtice své doby, ale především byl „praotcem“ rodu pánů z Pernštejna. Zřejmě on, zapsaný jako Stephanus, syn Gotharda¹⁵⁷) se objevuje v roce 1208, kdy mění s olomouckým biskupem některé vesnice, mimo jiné i

¹⁵⁰ CDB III, č. 97, s. 112 – 113.

¹⁵¹ CDB IV, č. 108, s. 182 – 184.

¹⁵² PEŘINKA, František Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl VI. Znojemský kraj. Čís. 76. Znojemský okres, Brno 1904, s. 394.

¹⁵³ CDB II, č. 60, s. 56.

¹⁵⁴ CDB II, č. 288, s. 287 – 289.

¹⁵⁵ CDB III, č. 177, s. 220 – 221.

¹⁵⁶ CDB III, č. 221, s. 276 – 278.

¹⁵⁷ Srov: VOREL, Petr: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy. Praha 1999, s. 16 – 19. K problému Orphanus/Stephanus přesvědčivě: ŠILHAN, Jindřich: Dvě poznámky k Friedrichovu Codexu. VVM 36, 1984, s. 200 – 201.

Doubravník.¹⁵⁸ Na přelomu let 1213 a 1214 je poprvé uváděn markraběcí hrad Veverí a Štěpán je jeho purkrabím.¹⁵⁹ Mezi lety 1222 a 1223 plní funkci purkrabího na Děvíčkách.¹⁶⁰ Naposledy v pramenech se objevuje v roce 1228.¹⁶¹ U Štěpána z Medlova je dobře známo jeho příbuzenstvo. Za jeho příbuzného je považován dlouholetý znojemský kastelán Jimram, syn Etleje.¹⁶² Kastelánem je už od počátku století¹⁶³ až do roku 1223.¹⁶⁴ Štěpán měl 3 syny, doložené na konci 20. a 30. let 13. století: Vojtěcha¹⁶⁵ (který se stal později proboštem rodového kláštera v Doubravníku)¹⁶⁶, Štěpána¹⁶⁷ a Jimrama (i kvůli tomu se předpokládá příslušnost znojemského kastelána k rodu)¹⁶⁸

Kostel: Kostel sv. Bartoloměje je ve falsu z druhé poloviny 13. století uváděn k roku 1238, nynější barokní stavba má ovšem prvky až z 2. poloviny 14. st.¹⁶⁹

Sídlo: Tvrz v Medlově je doložená až v roce 1358, kdy ji vlastní páni z Jevišovic.¹⁷⁰ Může to být pochopitelné, Štěpánův rod velmi rychle expandoval z Medlova do oblasti Českomoravské vrchoviny.

Kněžice

Majitelé: Pán v Kněžicích Dětrich se objevuje s tímto přídomkem několikrát v roce 1222.¹⁷¹ Tento šlechtic patřil do rozvětveného rodu Hrutoviců, pozornost jsem mu věnoval o několik stran dříve.

Kostel: Možná již v této době vzniká v Kněžicích (Zakladatelem by mohl být Dětrich, nebo jeho syn Hrut) proboštsví želivských premonstrátů, u kostela sv. Jakuba Většího. Poprvé je proboštsví zmíněno v roce 1257.¹⁷²

Kostel sv. Jakuba Většího již napoví více, neboť byl původně románský, postavený okolo roku 1240 (plochostropá loď s jižním portálem). Kostel je poprvé zmiňován v letech 1278 a 1279. V gotickém slohu byla vybudováno nové kněžiště se sakristií (na místě zbořeného

¹⁵⁸ CDB II, č. 78, s. 73 – 74.

¹⁵⁹ CDB II, č. 109, s. 103 – 104. CDB II, č. 110, s. 104 – 106.

¹⁶⁰ CDB II, č. 234, s. 224 – 225, CDB II, č. 245, s. 236 – 237.

¹⁶¹ CDB II, č. 320, s. 315 – 319.

¹⁶² VOREL, Petr: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy. Praha 1999, s. 18.

¹⁶³ CDB II, č. 28, s. 25 – 26.

¹⁶⁴ CDB II, č. 253, s. 242 – 244.

¹⁶⁵ CDB II, č. 321, s. 319 – 323.

¹⁶⁶ CDB III, č. 174, s. 215 – 216.

¹⁶⁷ CDB III, č. 87, s. 94 – 97

¹⁶⁸ CDB III, č. 165, s. 205 – 207

¹⁶⁹ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky 2, s. 460 – 461.

¹⁷⁰ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981, s. 191.

¹⁷¹ CDB II č. 222, s. 207 – 208, CDB II č. 232, s. 220 – 221, CDB II, č. 234, s. 222 – 225.

¹⁷² CDB IV, č. 108, s. 182 – 184.

románského), další přestavby (postavení předsíně, schodiště, zvýšení oken a zaklenutí pochází z 17. – 18. století).¹⁷³

Sídlo: V Kněžicích se nachází renesanční zámek na místě dřívější tvrze. O tvrzi bohužel není možné říci přesně, kdy vznikla.¹⁷⁴ První zmínka pochází z roku 1417.¹⁷⁵

Branišovice

Majitelé: Jako vlastník Branišovic je uváděn Volfram, se svými syny, kteří nejsou jmenováni, ovšem známe je z jiných listin.

Hned dva Volframové se objevují v roce 1218, jeden na začátku svědečné řady, druhý uprostřed.¹⁷⁶ Volfram je zmiňován také v roce 1228¹⁷⁷ V nedatované listině, zařazené na konci druhého dílu českého diplomatáře, Volfram, řečený Číšník, z Schenkenbergu, dává desátek v Micmanicích klášteře v Oslavanech. Jako svědci jsou uváděni jeho dva synové Vilém a Markvart.¹⁷⁸ Dalším jeho synem byl Lupold (doložen možná už v roce 1218¹⁷⁹, prokazatelně až v roce 1232¹⁸⁰) a Volfram (doložen prvně v roce 1234¹⁸¹). Jeho synové jsou v listinách také označováni přídomkem *pincerna* (číšník) a především Vilém s Lupoldem patří k nejvýznamnějším moravským šlechticům své doby. Tento rod rakouského původu profitoval v moravském prostředí službou v markraběcích úřadech,¹⁸² zřejmě díky tomu získal majetky.

Kostel: V této obci se nachází kostel sv. Vavřince. Zachovaná východní část lodi a patky vítězného oblouku dávají tušit, že samotný kostel mohl vzniknout kolem roku 1200. Nové kněžiště bylo postaveno koncem téhož století. Zničený kostel (snad v důsledku reformace) byl obnoven roku 1673 a od té doby jej čekalo několik úprav.¹⁸³

Sídlo: Zámek v Branišovicích vznikl na konci 17. století, nevíme, zda na místech dřívější tvrze – spíše ne.¹⁸⁴

¹⁷³ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky 2, s. 145.

¹⁷⁴ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky 2, s. 145.

¹⁷⁵ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 149.

¹⁷⁶ CDB II, č. 161, s. 151 – 152.

¹⁷⁷ CDB II, č. 320, s. 315 – 319.

¹⁷⁸ CDB II, č. 347, s. 356.

¹⁷⁹ CDB II, č. 161, s. 151 – 152.

¹⁸⁰ CDB III, č. 15, s. 14 – 15.

¹⁸¹ CDB III, č. 85, s. 90 - 93

¹⁸² WIHODA, Martin: Dvory prvních moravských markrabat. In: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura středověké společnosti, MHB Supplementum 2, Praha 2008, s. 73 – 74.

¹⁸³ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 2, s. 119.

¹⁸⁴ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl I (A – N), Praha 1994, s. 118.

Šenkenberg

Majitelé: Jako prvního známého majitele můžeme bez obav označit Wolframa z Branišovic. Zároveň je to jeden z mála predikátů první poloviny 13. století, který není spojen se sídlem na vesnici, ale s hradem opodál.

Sídlo: Hrad Šenkenberg má dvojdílnou dispozici. Lichoběžníkové předhradí mělo rozměry 86 x 76 metrů. Předhradí je z vnější strany obeháno příkopem o šířce 9 metrů, proti vnitřnímu hradu je příkop dvacetimetrový. Samotné jádro bylo také lichoběžníkové (29,5 x 18,5 x 32 m) obeháno štítovou zdí, podél níž byly dvě křídla budov. Hrad zřejmě patří k nejstarším šlechtickým fundacím na Moravě.¹⁸⁵

Boskovice

Majitelé: O prvních pánech z Boskovic máme minimum zpráv. Jimram se objevuje pouze jednou, právě v roce 1222.¹⁸⁶ Po něm se píše po Boskovicích Lambert v roce 1237,¹⁸⁷ bez predikátu je uváděn o dva roky dříve.¹⁸⁸ Příbuzenskou souvislost mezi nimi (otec – syn?) nelze bezpečně určit, ani případnou spřízněnost s Pernštejnny, čemu by napovídalo jméno Jimram.

Kostel: V Boskovicích se nacházejí dva kostely, bohužel ani jeden z nich není doložen k 13. století. Kostel je sv. Jakuba Většího datován do 2. poloviny 14. století, zmínka o druhém z nich, kostelu Všech svatých se objevuje až v roce 1505.¹⁸⁹

Sídlo: V případě Boskovic je nejasné, zda se původní sídlo nacházelo v lokalitě Bašta. Dnešní hrad nesahá do počátků 13. století.¹⁹⁰

Bystřice

Majitelé a lokalisace: Majitel Bystřice (opět těžko říct, která to je – i dnešní Bystrc byla původní Bystřicí¹⁹¹) *Wogna de Bistrici*¹⁹² je dalším téměř neznámým šlechticem. Jistý *Woino* se objevuje v roce 1209.¹⁹³ Na listině Přemysla ze Znojma roku 1232 se objevují dva *Vojnové*¹⁹⁴, jeden je synem Ludera, druhý synem Vojny. Zde zřejmě již půjde o další generaci

¹⁸⁵ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 605 – 606.

¹⁸⁶ CDB II č. 239, s. 229 – 232.

¹⁸⁷ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

¹⁸⁸ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

¹⁸⁹ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 103 – 107.

¹⁹⁰ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 114 – 115.

¹⁹¹ SLAVÍK, František A.: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 6. Brněnský okres, Brno 1897, s. 70.

¹⁹² CDB II č. 239, s. 229 – 232.

¹⁹³ CDB II, č. 86, s. 79 – 80.

¹⁹⁴ CDB III, č. 25, s. 23 – 24.

– Luder, který měl bratra Neplacha, je několikrát doložen mezi lety 1207¹⁹⁵ a 1222¹⁹⁶ a povětšinou v Olomouci. Druhý Vojna tak zřejmě bude synem našeho Vojny z Bystřice. Ještě jeden Vojna se objevuje v Brně k roku 1235, ale ten je bratrem Benedy z Hradce.¹⁹⁷ Proto nebude mít s Bystřicí mnoho společného.

Derben (Trboušany u Brna?)

Lokalisace a majitelé: V lokaci *Derben* vidí autoři CDB II Dřevany (takové místo v dnešní době neexistuje), autoři CDB III Trboušany u Brna. Trboušany budou tedy pravděpodobnější. Hned dva šlechtici se píší po tomto místě. Jako první *Detelez* a o několik jmen dále Ahně (Hnanno).¹⁹⁸ Ahně se už v pramenech neobjevuje – Ahně, syn Milhosta¹⁹⁹ je jinou osobou. Detelez se píše po Derbenu (Trboušanech) ještě jednou – v roce 1234.²⁰⁰ Opět není jediným vlastníkem, společně s ním je uváděn také Ostoj. Tento Ostoj se objevuje ještě třikrát, a to v roce 1226 v souvislosti s louckým klášteřem,²⁰¹ v roce 1233 společně s *Detelezem*²⁰² a v roce 1234 zastává úřad soudce (zřejmě ve Znojmě).²⁰³ Naposledy se nachází ve svědečné řadě v roce 1229 ve Znojmě.²⁰⁴ Zde již Ostoj jako soudce uváděn není. Na téma příbuzenských vztahů mezi všemi třemi držiteli lokality Derben nelze bohužel říci nic bližšího.

Kostel: V Trboušanech se kostel nenachází, což může zpochybňovat lokalisaci tohoto predikátu.

Sídlo: Podobná situace je se sídlem.

Marchia

Neznámá je i lokalita *Marchia*, podle které se píše Jan,²⁰⁵ ta se případně nemusí nacházet ani na území dnešní České republiky.

Lisinicz

Lokalisace a majitelé: Predikát *Lisinicz* (*Lisiniz*) je dalším z problematických, jelikož Líšínice se nacházejí pouze v Čechách, nikoliv v dílech Moravy. Zajímaví jsou také vlastníci,

¹⁹⁵ CDB II, č. 59, s. 52 – 55.

¹⁹⁶ CDB II č. 239, s. 229 – 232.

¹⁹⁷ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

¹⁹⁸ CDB II, č. 268, s. 260 – 261.

¹⁹⁹ K němu KLÁPŠTĚ, Jan: Proměna českých zemí, s. 113 – 115.

²⁰⁰ CDB III, č. 87, s. 94 – 97.

²⁰¹ CDB II, č. 288, s. 287 – 289.

²⁰² CDB III, č. 38, s. 36 – 37.

²⁰³ CDB III, č. 74, s. 80 – 81.

²⁰⁴ CDB III, č. 212, s. 276 – 278.

²⁰⁵ CDB II, č. 268, s. 260 – 261.

stejně jako v případě další problematické lokality (Derben) jsou dva. Jako první je uváděn *Lutoldus de Lisinicz*,²⁰⁶ po něm, ač ve svědecké řadě ne hned za ním *Chrepecz de Lisiniz*, u kterého je doplněno, že je *drugo Lutoldi*.²⁰⁷ V tomto případě *drug* (druh) bude znamenat příslušníka nižší šlechty²⁰⁸, v závislosti na prvně jmenovaném. Co se týče obou vlastníků, patří opět k těm, o kterých se příliš zmínek nezachovalo. *Chrepecz* se v listinách již nevyskytuje, Lutold v roce 1218²⁰⁹, poté o něm zprávy také končí.

Hypoteticky lze toto místo ztotožnit s Lesonicemi, kterým bude věnována úvaha níže.

Honehu

Lokalisace a majitelé: Za názvem *Honehu* se může skrývat cokoliv, v rejstřících českého diplomatáře je počítáno s Bohunicemi nebo částí vsi Prosiměřice u Znojma, mně osobně stejný název připomíná Hohenau. Dvě takové vesnice se nacházejí kousek za českými hranicemi – Hohenau an der March a jako část obce Dobersberg. Více nenapoví ani vlastník s jedinečným jménem Bohobud. Objevuje se ještě několikrát po roce 1233,²¹⁰ kdy je uváděn v této souvislosti. Hned následujícího roku jako Bohobud z Dalebořic²¹¹ a také jako purkrabí na Bítově.²¹² V roce 1240 se píše podle jiného predikátu, podle Dalešic.²¹³ Poté po něm stopy mizí. Šlechtici, který se psal v průběhu 6 let psal po 3 různých predikátech, je tedy kromě výjimky v tomto výčtu i záhadou.

Tasov

Majitelé: Podle Tasova se píše v tomto období střídavě dva příbuzní (snad bratrance²¹⁴) – Závíš (ten se také píše podle Březníka) a Bohuš – s jedinou výjimkou v roce 1234, kdy je z Tasova Mladota. V roce 1233 je to Závíš²¹⁵, následující rok již zmíněný Mladota,²¹⁶ v roce 1237²¹⁷ a 1239²¹⁸ Bohuš, v roce 1240 opět Závíš.²¹⁹ V roce 1245 opět Bohuš (ale společně s nejmenovanými bratry).²²⁰ Od padesátých let se v Tasově objevuje bratr Bohuše Vznata

²⁰⁶ CDB II, č. 268, s. 260 – 261.

²⁰⁷ CDB II, č. 268, s. 260 – 261.

²⁰⁸ JAN, Libor: Václav II. a struktury, s. 217.

²⁰⁹ CDB II, č. 161, s. 151 – 152.

²¹⁰ CDB III, č. 38, s. 36 – 37. CDB III, č. 50, s. 50 – 51.

²¹¹ CDB III, č. 74, s. 80 – 81.

²¹² CDB III, č. 88, s. 97 – 100

²¹³ CDB III, č. 260, s. 353 – 356.

²¹⁴ Listina CDB III, č. 227, s. 305 – 306 uvádí Bohuslava a Závíše z Tasova, které je jeho bratrem a hned za nimi Bohuše a Vznata, který bratrem právě Bohuše. Vzhledem k střídání stejného predikátu a následnosti ve svědeckých řadách předpokládám blízký příbuzenský vztah – tedy bratrance.

²¹⁵ CDB III, č. 50, s. 50 – 51.

²¹⁶ CDB III, č. 90, s. 104 – 106.

²¹⁷ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

²¹⁸ CDB III, č. 221, s. 296 – 299.

²¹⁹ CDB III, č. 227, s. 305 – 306.

²²⁰ CDB IV, č. 71, s. 159 – 161.

(1251),²²¹ a bratři Tas a Vnka (Unka) v roce 1252²²², snad synové Závaše, a také Drahoslav (1256)²²³, jehož nedokáží spolehlivě přiřadit. Stejně problematický je Mladota, který se objevuje jenom v roce 1234 a jeho další výskyt v listinách je nejasný. Ve stejné době se navíc objevuje Mladota z Kováně (na Mladoboleslavsku), který je synem Bohuše (Bohuslava) a má také syna Bohuše (Bohuslava) a Zbuda. Snad jde o náhodu, snad o nějaké příbuzenství vzniklé sňatkem a odrážející se ve stejných rodových jménech. O vztahu tasovského Mladoty k Bohušovi nebo Závašovi se nedá napsat nic konkrétního a přesného, zda to byl jejich (tedy jednoho z nich) otec, bratr, bratranec, případně syn.

Kostel:

Dlouhou dobu se mělo za to, že ve středověkém Tasově stály dva kostely a kaple. Kostel sv. Petra a Pavla dosud stojí na severním konci obce Tasov, jeho dnešní podoba je barokní, s ranně gotickými fragmenty. Románský původ prokázat nelze.²²⁴

Kostel sv. Václava se nacházel na druhé straně vesnice, na jižním okraji. Na jeho místě dnes stojí prodejna (kostel zanikl v roce 1784) a bohužel neexistuje relevantní archeologický průzkum této lokality. Pramenem k poznání této budovy slouží veduta J. Strčanovského a nákres ve farní kronice. Tento kostel pravděpodobně měl emporu a byl v barokní době také přestavován.²²⁵

Třetí středověkou sakrální stavbou měla být kaple sv. Jiří, mající svoje místo v areálu dnešní nové fary.²²⁶

Sídlo: Jedno sídlo zřejmě leželo v lokalitě „Na kostelíku“, na svažitém návrší v jižní části obce. Zde stál zřejmě dřevohlinitý dvorec s románským kostelem sv. Václava. Později byl tento dvorec vystřídán fortifikací zvanou Hrádek, která se nacházela 150 metrů východně od Tasova na nevelkém ostrohu, měla oválný půdorys s rozměry 35 x 17 m a je připomínána snad v roce 1281, přičemž mohl vznikat někdy kolem roku 1250.²²⁷

Nedaleký hrad Dub není třeba uvažovat pro dobu před polovinou 13. století, tato fortifikace vznikla zhruba o půlstoletí později.²²⁸

Tasov – závěr: Problém několika sakrálních objektů a fortifikací přímo v Tasově nebo jeho blízkém okolí, stejně jako rychlé sled různých šlechticů z Tasova, zasluhuje přinejmenším pokus o vysvětlení, proč tomu tak bylo. Logickým se zdá rozdělení mezi dvě (tři?) větve rodu,

²²¹ CDB IV, č. 223, s. 388 – 389.

²²² CDB IV, č. 244, s. 417 – 421.

²²³ CDB V, č. 69, s. 130 – 132.

²²⁴ BORSKÝ, Pavel: K umělecko-historické problematice raně středověkého Tasova (okres Třebíč) /diplomová práce/, Brno 1987, s. 8 – 11.

²²⁵ BORSKÝ, Pavel: K umělecko-historické problematice, s. 14 – 15..

²²⁶ BORSKÝ, Pavel: K umělecko-historické problematice, s. 12 – 14.

²²⁷ KUDĚLKA, Zdeněk: Výzkum románské architektury na Moravě III. IN: SPFFBU F 26 – 27, Brno 1983, s. 84 – 85. NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 284.

²²⁸ BORSKÝ, Pavel: K umělecko-historické, s. 31 – 34.

z nichž každá si vybuodovala svůj kostel na svém konci Tasova. Zatímco u kostela sv. Václava stál dvorec, pravděpodobně přímo spojený mostkem s emporou místního kostela, u kostela na opačném konci Tasova nikoliv, přinejlepším je ho možné předpokládat. Obě větve rodu posléze opustily dřevěné dvorce přímo ve vesnici a poblíž si postavily nová sídla, tentokrát z kamene. To nebylo v průběhu 13. století žádnou výjimkou, spíše naopak. Záhadou ovšem zůstává, kdo z Tasovců kde sídlil.

Plaveč

Majitelé: Prvními známými majiteli Plavče jsou Konrád²²⁹ a následně také Ranožír.²³⁰ O jejich příbuznosti se bohužel nedá opět mnoho povědět. U Ranožíra (nemýlit s jiným Ranožírem, předkem rodu z Bílkova, který také zastával úřad lovčího) jde o první zmínku, která byla učiněna v jeho relativně mladém věku, neboť je doložen až do 70. let 13. století. Poté se objevuje manželka Konráda – 1267 a v roce 1278 *Laurentius a Lupus* (Vlk).²³¹

Kostel: V areálu dnešního zámku se zachovala rotunda, dokonce obsahující lucernu se sduženými okénky. Datována je do druhé čtvrtiny 13. století.²³²

Sídlo: Samotný zámek obsahuje ve svém východním křídle gotický palác o rozměrech 27 x 10 metrů o zdech šíře 1,5 metru. Přízemí gotického paláce je zaklenuto valenými klenbami. Palác vznikl pravděpodobně až během období, kdy Ranožír z Plavče působil v úřadu znojenského sudího, tedy roky 1260 – 1268, bezpečně doložen je za Vlka z Plavče, který je naposledy doložen k roku 1298. V období, které nás zajímá, palác nestál, nicméně v této lokaci stál zcela jistě šlechtický dvorec, jehož součástí byla zmíněná rotunda.²³³

Stará Říše

Majitelé a lokalisace: Ač název *Hrus* spíše napovídá Hrušovany (buď ty u Brna²³⁴ nebo nad Jevišovkou), podle diplomatáře to je Stará Říše u Telče. Tomu nasvědčuje i osoba majitele, kterým byl Vrš, zřejmě potomek Kosmových Vršovců. Problém je ovšem v tom, že v té době se v pramenech dva – strýc a synovec, nelze zcela jistě rozlišit, který z nich držel tuto lokalitu (podle P. Kopala ten starší a významnější). Starší Vrš byl po dlouhá léta (1218 – 1236)

²²⁹ CDB III, č. 74, s. 80 – 81

²³⁰ CDB III, č. 87, s. 94 – 97 (zde uváděn i s Konrádem)

²³¹ CDB V, č. 872, s. 595.

²³² BENEŠOVSKÁ, Klára, CHOTĚBOR, Petr, DURDÍK, Tomáš, DRAGON, Zdeněk: *Architektura románská*, Praha 2001, s. 153.

²³³ PLAČEK, Miloslav: *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 486.

²³⁴ Ty držel Přibyslav z Křižanova: SOVADINA, Miloš: *Rodina svaté Zdislavy*. ČČM 112/1993, s. 221.

znojenským komorníkem, v letech 1226 – 1227 tamtéž kastelánem. Mladší zřejmě žádnou důležitou funkci nezastával.²³⁵

Kostel: Patronicum kostela ve Staré Říši je Všech svatých. Bohužel není známa původní podoba a ani doba vzniku kostela, dnešní vzhled mu dala barokní přestavba po požáru v roce 1784.²³⁶

Sídlo: Bohužel není doloženo.

Dalebořice u Myslibořic

Majitelé a lokalisace: Majitelem této vesnice byl již zmíněný Bohubud, proto není třeba nic dalšího doplňovat.

Dalebořice jsou zaniklou vesnicí poblíž Myslibořic, bez důkladného archeologického výzkumu není proto možné říci něco o možném kostele a panském sídle.

Myslibořice

Majitelé: Hartleb z Myslibořic byl stejným Hartlebem, který se ve stejném roce píše podle Miroslavi (Hartleba, syna Ratibora z Deblína je možné vyloučit).²³⁷ Hartleb byl významný šlechtic, člen rodu, který používal erb tří leknínových listů a přišel z Rakous.²³⁸ Hartleb byl kastelánem ve Znojmě – poprvé je doložen v roce 1222 (společně se svým bratrem Ekhardem),²³⁹ znovu v roce 1228,²⁴⁰ 1229,²⁴¹ 1234²⁴² a 1236²⁴³ (to je také poslední zmínka o něm v pramenech). Mezitím je ještě dvakrát v letech 1233 a 1234 uveden jako podstolí.²⁴⁴

Kostel: V Myslibořicích se nachází kostel sv. Lukáše, jehož první zmínka pochází z roku 1260 (kdy k němu získávají patronátní právo cisterciacky z Oslavan). Gotické, případně ještě teoreticky románské fragmenty se bohužel do dnešní doby nezachovaly, kostel je pozdně renesanční.²⁴⁵

Sídlo: Tvrz v Myslibořicích se objevuje v písemných pramenech až v roce 1373, kdy ji drží Bušek (z Myslibořic).²⁴⁶

²³⁵ KOPAL, Petr: Neznámý známý rod, s. 58 – 59, rodokmen s. 62, tamtéž též prameny.

²³⁶ TIRAY, Jan: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl IV. Jihlavský kraj. Čís. 64. Telecký okres, Brno 1914, s. 335.

²³⁷ CDB III, č. 87, s. 94 – 97

²³⁸ Jejich původem se v našem prostředí zabývá: PLAČEK, Miroslav: Rakouský rod pánů z Trnavy (Thürnu) a jejich vztah k Moravě. ČČM 116/1997, s. 79 – 81.

²³⁹ CDB II č. 239, s. 229 – 232. ve stejném roce zároveň poprvé doložen na Moravě CDB II č. 233, s. 221 – 222.

²⁴⁰ CDB II, č. 320, s. 315 – 319.

²⁴¹ CDB II, č. 332, s. 340 – 241.

²⁴² CDB III, č. 78, s. 84 – 85.

²⁴³ CDB III, č. 140, s. 174 – 175.

²⁴⁴ CDB III. č. 53, s. 53 – 54 a CDB III, č. 77, s. 83 – 84.

²⁴⁵ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 2 (J – N), Praha 1999, s. 614 – 615.

²⁴⁶ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2007, s. 415.

Obřany

Majitelé: Současné bádání přijímá,²⁴⁷ že majitelem Obřan byl Přibyslav z Křižanova (po kterém se píše později), jedna z nejznámějších postav českých dějin první poloviny 13. století. Po smrti Přibyslava získává většinu jeho majetků Boček z Jaroslavic, manžel Přibyslavovy dcery. Hrad v Obřanech si staví Přibyslavův vnuk Gerhard (viz níže). Na základě těchto souvislostí je Přibyslav z Obřan spojován v jednu osobu s Přibyslavem z Křižanova. Kým byl tento šlechtic? Díky jeho úsilí při založení žďárského kláštera o něm máme dost informací. Problém ovšem spočívá v tom, že daná fakta vyvolávají mnohem více otázek.

Co se týče jeho původu Přibyslava z Křižanova se zdá nejpravděpodobnější názor M. Plačka: Přibyslav z Křižanova byl synem Petra, který byl na počátku 13. století (1204 – 1214) kastelánem v Čáslavi (v doméně Děpolticů). Petr byl bratrem Zbyslava z Bratčic, jenž byl ve stejné době (1211 – 1213) zřejmě kastelánem v Kladsku. Zbyslavův syn byl Jan z Polné – oba bratřenci by tak kolonisovali česko-moravské pohraničí. Tato teorie se opírá o několik, spíše nepřímých, důkazů. Přibyslav měl syna Petra (pojmenování po svém dědu) a několikrát se jako Přibyslav, syn Petrův, objevuje v listinách vedle Jana z Polné.²⁴⁸

Snad někdy kolem roku 1220 se oženil se Sibylou. Tato žena se do Čech dostala v doprovodu budoucí české královny Kunhuty Štaufské, byla italského, nebo snad okcitánského nebo jihoněmeckého původu a nejprve byla provdána za jiného českého šlechtice, který se jmenoval Bohuš.²⁴⁹

Společně měli nejméně pěti dětí (L. Hosák se domnívá, že některé byly z Přibyslavova prvního manželství)²⁵⁰ – syna Petra a dceru Libuši, oba snad zemřeli velmi záhy a trojici dcer, které se dožily dospělého věku a byla provdány nejvýznamnějším šlechticům v království. Zdislava (svatá) se stala manželkou Havla z Lemberka (Markvartice), Eufemie Bočka z Jaroslavic, dlouholetého znojemskeho kastelána a nejmladší Alžběta (Eliška) pojala za muže Smila z Lichtenburka z rozrodu Ronovců. Ke sňatkům Přibyslavových dcer mohlo dojít na počátku 40. let. 13. století.²⁵¹

Kostel: Kostel sv. Václava je doložen prvně v roce 1368, věž pochází z počátku 14. století. Snad byl postaven na románské dispoici.²⁵²

²⁴⁷ Zcela jist si není Zdeněk Kalista v monografii o sv. Zdislavě: KALISTA, Zdeněk: Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Praha 1991, s. 184.

²⁴⁸ PLAČEK, Miroslav: Rakouský rod pánů z Trnavy (Thürnaui), s. 86 – 87, rodokmen s. 91 (nemyslím si ale, že otec Jana a Petra musel nutně pocházet z Čáslavska). Využití prameny jsou srhnuty tamtéž.

²⁴⁹ FRB II, s. 522.

²⁵⁰ HOSÁK, Ladislav: Dějiny Hustopečska do poloviny 14. století. Příspěvek k starším dějinám Moravy, Praha 1948, s. 47.

²⁵¹ URBAN, Jan: Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu. Praha 2003, s. 37.

²⁵² SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 238.

Sídlo: Hrad v Obřanech staví až Gerhard, syn Bočka z Jaroslavíc a vnuk Gerharda ze Zbraslavi, který se od roku 1278 píše podle tohoto hradu.²⁵³

Poblíž Obřan stála také dvě hradiště – v lokalitě Hradisko (1 km východně) a Skály (0,5 km severovýchodně). Ani jedno z nich nebylo osídleno déle než do počátků stěhování národů.²⁵⁴

Višňové

Majitelé: Za označením *Johannes de Wissenow* se skrývá Jan z Višňové (na Znojemsku). Zřejmě šlo v této době o méně významného šlechtice, spíše regionálního významu, který po zbytek 30. (možná se ještě mihl, ovšem bez predikátu v listině z roku 1233²⁵⁵, kdy je uveden z Bočkem a Mikulášem – Mykulem) a celá 40. léta mizí z našeho dohledu. Velmi pravděpodobně nepůsobil také v žádném ze zemských úřadů. Jan z Višňové se znovu objevuje a to tentokrát již poměrně často v 50. letech (kdy je několikrát svědkem v rakouských záležitostech Přemysla II. a poté se pravidelně vyskytuje na Moravě)²⁵⁶, naposledy v roce 1262 na poměrně důležitém dokumentu a to privilegiu Přemysla Židům.²⁵⁷ Z hlediska výskytu v listinách si Jan z Višňové náhle polepšil na začátku 50. let. 13. (zhruba v době zisku babenberského dědictví). Lze to vysvětlit i tím, že se vyznamenal v rakouských záležitostech a získal důvěru Přemysla II. Námětem k úvahám zůstává možnost společenského vzestupu službou v panovníkových záležitostech, i bez významného pozemkového majetku.

V roce 1252 jsou uváděni přímo jeho bratři Bohuš z Koválova (*Bhusche de Cowal*) a Matěj (*Matheus*),²⁵⁸ v roce 1256 Pravsa (*Prawchone*).²⁵⁹

Kostel: Kostel sv. Jana Křtitele byl původně vystavěn v rané gotice, později přestavěn renesančně. Dnešní novogotická podoba je výsledkem přestavby v letech 1894 – 1901.²⁶⁰

Sídlo: Na místě dnešního zámku stávala tvrz, která je prvně zmíněna 1535.²⁶¹

Miroslav

Majitelé: Proč se jeden šlechtic (Hartleb) píše dvakrát ve stejném roce podle dvou různých sídel (relativně vzdálených od sebe) lze pouze spekulovat (podobně jako u podobných

²⁵³ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 452.

²⁵⁴ ČIŽMÁŘ, Miloš: Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku, Praha 2004, s. 95 – 98.

²⁵⁵ CDB III, č. 38, s. 36 – 37.

²⁵⁶ CDB IV, č. 259, s. 439 – 441, CDB IV, č. 434, s. 567, CDB IV, č. 439, s. 570, (obě v Kremži) CDB IV, č. 474, s. 588 – 599 (ve Vídni). CDB V, č. 69, s. 130 – 132. CDB V, č. 84, s. 153 – 158, CDB V, č. 94, s. 168 – 169. CDB V, č. 136, s. 218 – 220. CDB V, č. 156, s. 245 – 248.

²⁵⁷ CDB V, č. 316, s. 471 – 474.

²⁵⁸ CDB IV, č. 259, s. 439 – 441.

²⁵⁹ CDB V, č. 69, s. 130 – 132.

²⁶⁰ NOVOTNÝ, Jan: Stavitelské památky IN: Moravsko Krumlovsko a Hrotovsko. Moravský Krumlov 1925, s. 193.

²⁶¹ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 311.

problémů výše). Snad oba bratři budovaly souběžně svá sídla v Miroslavi a Myslibořicích a Ekhard předčasně zemřel (naposledy je doložen v roce 1223²⁶²) a jeho bratr převzal jeho sídlo. Důkaz ovšem není žádný.

Kostel: Kostel sv. Petra a Pavla je poprvé zmíněn v roce 1244 – původně byl zasvěcen snad jen sv. Petru a byl románský, tedy zhruba z doby, kdy je prvně zmiňovaná i Miroslav. Dnešní kostel je postaven na stejném místě, ovšem v letech 1722- 1729 neznámým architektem.²⁶³

Ve vedlejších Miroslavských Knínicích se zachoval kostel sv. Mikuláše, který je postaven v raněgotickém slohu a pochází z třetí čtvrtiny 13. století.²⁶⁴

Sídlo: V Miroslavi se zachoval goticko-renesanční zámek. O charakteru předchozího sídla není možno povědět mnoho. Jádrem byla věž (dnes o pěti podlažích) věž s tvarech kosouhlého obdélníka o rozměrech 15 x 20m. Dnešní stavba je pozdně gotická, ovšem nepravidelný tvar a šířka zdí 2 m. napovídají o starším původu. Hrad je poprvé doložen až v roce 1387, kdy jej páni erbu tří leknínových listů prodávají Hanuši staršímu z Hardeka.²⁶⁵

Deblín

Majitelé: V případě Ratibora (nebo spíše Ratiborů) lze vycházet z rozsáhlejších důkazů o existenci také osoby (resp. osob). Jistý Ratibor působil jako kastelán v Hodoníně v roce 1174.²⁶⁶ Jak jsem naznačil výše, předpokládám existenci dalšího Ratibora, který v 70. – 90. letech měl již predikát, zastával úřady několika kastelánů a byl také dvorským sudím (v roce 1192). Dvě zmínky o Ratiborovi z počátků druhé vlády Přemysla I. budou zřejmě patřit tomu „českému“. V první listině z let 1198/1199 je uváděn jako soudce (*iudex*)²⁶⁷ Kolem 1201 je zmiňován již bez této funkce (ovšem po pražském biskupu druhý ve svědečné řadě).²⁶⁸ Ve stejné listině je poprvé a naposledy uveden také *Racec* (čili Racek), syn Ratibora. Jeho zřejmě další syn – Jaroš, byl již zmíněn výše, jako přerovský kastelán v 70. letech 12. století.

Ve zmínkách o Ratiborovi tímto okamžikem začíná proluka, která trvá dvě desetiletí. Ratibor velmi pravděpodobně tehdy umírá, musel an to už mít věk, politicky byl aktivní od 70. let předchozího století. Mezera ve výskytech končí v roce 1222 a na Moravě. Zde je problém určení totožnosti Ratibora ze Strachotic, který opět nebude zcela bezproblémový. Při potvrzení Statut Konráda Oty pro Znojensko králem Přemyslem I. svědčí *Ratibor iudex*.²⁶⁹ Další listina z téhož roku, tentokrát vydaná v Brně, upřesňuje, že tento Ratibor je brněnským

²⁶² CDB II, č. 253, s. 242 – 244.

²⁶³ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky, s. 525.

²⁶⁴ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky, s. 529.

²⁶⁵ PLÁČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 389.

²⁶⁶ CDB I. č. 270, s. 238 – 239.

²⁶⁷ CDB II. č. 6, s. 3 – 5.

²⁶⁸ CDB II, č. 27.

²⁶⁹ CDB II. č. 234, s. 222 – 225.

soudcem.²⁷⁰ Šlechtic jménem Ratibor je doložen v moravských souvislostech (tentokrát bez jakéhokoli zpřesnění) ještě dvakrát v roce 1228.²⁷¹ Tento moravský velmož nemusel držet Strachotice, na počátku 30. let se objevují dva různí nositelé téhož jména.

V roce 1232 je ve Znojmě doložen jistý Ratibor s bratrem Tvořimírem (*Tworimir*), syn Budislava.²⁷² Ten bude zřejmě totožný s Ratiborem z Bělkovic (u Olomouce), jež se i s tímto predikátem poprvé objevuje v prosinci 1238 (jako první ve svědečné řadě je ovšem jiný Ratibor, o něm ale níže).²⁷³

Ratibor, který se píše z Deblína, je poprvé zmíněn v písemných pramenech (i s predikátem) v roce 1234.²⁷⁴ Od té doby se vyskytuje s železnou pravidelností v listinách vydaných na Moravě, nebo v Praze markrabětem Přemyslem. V roce 1235 je uveden jako brněnský kastelán.²⁷⁵ Poslední zmínka o něm je v léta roku 1245 v Praze.²⁷⁶

Těžko říci, zda lze ztotožnit sudího Ratibora s Ratiborem ze Strachotic a dále Ratibora ze Strachotic s Ratiborem z Deblína nebo s Ratiborem z Bělkovic. Spíše se domnívám, že šlo o více osob, konkrétně o 3. O Ratibora ze Strachotic, který zastával funkci soudce, Ratibora z Deblína (objevuje se o několik let později – i když zde mohou chybět prameny) a konečně o Ratibora z Bělkovic, který se objevuje souběžně s předchozím. Ratibor ze Strachotic by byl zhruba o půlgeneraci až generaci starší.

Kostel: V Deblíně se nachází kostel sv. Mikuláše, poprvé doložen v roce 1294, postavený snad v 1. polovině 14. století na základech zřejmě nedostavěného románského chrámu z 2. čtvrtiny 13. století.²⁷⁷ Dnešní presbytář stojí na základovém zdivu románské apsidy, dále byly objeveny základy jižní apsidy, část severní apsidy a také základy jižní lodi. Nalezeno bylo také 5 románských dlaždic. Podle všeho se zdá, že byla plánovaná výstavba trojlodní románské basiliky. Díky náročnosti tohoto záměru od něj bylo upuštěno, aniž by se dostavěly rozestavěné části. Kostel byl nakonec dokončen ve své jednolodní podobě.²⁷⁸

Sídlo: Vedle kostela, jihovýchodně od něj stával, dnes již zaniklý zděný hrad. Osídlení v tomto místě je doloženo již v 1. polovině 13. století, snad se již týká právě hradu (nepřímo to mohou potvrdovat románské kvádry).²⁷⁹

²⁷⁰ CDB II č. 238, s. 228 – 229.

²⁷¹ CDB II, č. 320, s. 315 – 319, CDB II, č. 321, s. 319 – 323.

²⁷² CDB III, č. 25, s. 23 – 24.

²⁷³ CDB III, č. 202, s. 259 – 260.

²⁷⁴ CDB III, č. 90, s. 104 – 106.

²⁷⁵ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

²⁷⁶ CDB IV. č. 71, s. 159 – 161.

²⁷⁷ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 367.

²⁷⁸ KALINOVÁ, Anna: Výzkum románské architektury na Moravě IV. SPFFBU F 28 – 29, Brno 1984–1985. s. 32 – 33.

²⁷⁹ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 184 – 185.

Ořechov

Majitelé: Nahrad z Ořechova také jako někteří předchozí nepatřil k poživatelům prestižních důstojností na středověké Moravě. Prvně je doložen v roce 1234 a to právě, když se píše podle Ořechova.²⁸⁰ V průběhu 30. let se v listinách vydaných na Moravě vyskytuje ještě několikrát.²⁸¹ Dvakrát je ve svědečných řadách k roku 1247 a to je zřejmě poslední jeho výskyt v historii.²⁸² Pokud by byl Nahrad synem Velíze a to je velmi pravděpodobné, je psán podle otce již v roce 1232.²⁸³

Velíz (Veliš) je poprvé doložen v Olomouci v roce 1207,²⁸⁴ v roce 1222 je v Brně uváděn jako sudí (*iudex*),²⁸⁵ listina ze stejného místa a následujícího roku ho uvádí jako olomouckého sudího,²⁸⁶ stejně v Kralicích května 1225.²⁸⁷ Téhož roku o něm prameny vydávají svědectví naposledy.²⁸⁸ Strípky z jeho životní cesty nutí k zamyšlení nad podobou šlechty na Moravě. Velíz buď vlastnil majetky na Brněnsku a působil na Olomoucku, nebo působil nejdříve na Olomoucku a získal majetky na Brněnsku. Buď jak buď, hranice bývalých částí rozdělené Moravy byly prostupné.

Nahrad měl dva syny – Velena a Lva, všichni tito příbuzní jsou uváděni v roce 1235.²⁸⁹ Velen sám se prvně objevuje v roce 1234,²⁹⁰ v roce 1237 se píše podle Ořechova.²⁹¹

Jistý Lev je uváděn v roce 1243,²⁹² může ovšem jít o Lva z Boleradic.

Kostel: Kostel Všech svatých byl původně gotický, barokně upraven v letech 1704 – 1705.²⁹³

Sídlo: Hradiště v lokalitě Hradisko (2 km severozápadně od obce) pouze svědčí o dlouhém osídlení místa – jsou z mladší doby kamenné.²⁹⁴

Posna – Staré Hobzí u Dašic.

Majitelé a lokalisace: Pošná je zaniklá vesnice u Starého Hobzí u Dašic.

Šlechtice, který je nazýván *Nimirus de Posna*, lze zařadit do okruhu obestřených neznámem.

On sám se objevuje pouze jednou, a to v roce 1235.²⁹⁵

²⁸⁰ CDB III, č. 90, s. 104 – 106.

²⁸¹ 1234: CDB III, č. 91, s. 107 – 108. 1235: CDB III, č. 107, s. 129 – 133 1237: CDB III, č. 165, s. 205 – 207. 1240: CDB III, č. 227, s. 305 – 306.

²⁸² CDB IV, č. 105, s. 198 – 199, CDB IV, č. 108, s. 201 – 203. Oboje v Brně.

²⁸³ CDB III, č. 25, s. 23 – 24.

²⁸⁴ CDB II č. 59, s. 52 – 55.

²⁸⁵ CDB II č. 238, s. 228 – 229

²⁸⁶ CDB II, č. 246, s. 237 – 239.

²⁸⁷ CDB II, č. 269, s. 262 – 263.

²⁸⁸ CDB II, č. 279, s. 278.

²⁸⁹ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

²⁹⁰ CDB III, č. 87, s. 94 – 97.

²⁹¹ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

²⁹² CDB IV, č. 36, s. 116 – 117.

²⁹³ SLAVÍK, František A.: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 6. Brněnský okres, Brno 1897, s. 237.

²⁹⁴ ČIŽMÁŘ, Miloš: Encyklopedie hradišť, s. 197.

Lesonice

Majitelé: Prvním spolehlivým držitelem Lesonic u Třebíče je Všebor a to v roce 1235.²⁹⁶ Všebor je jméno spojené s rodem Hrabšiců, ale toto jméno je také spojeno s moravskými ražbami poloviny 11. století.²⁹⁷ V 30. letech 13. století se Všeborů objevuje na Moravě více. Kromě Všeбора z Lesonic také další Všebor z Rájce (1237).²⁹⁸ Dalším Všebořem je bratr Slavaty, doložený v roce 1235,²⁹⁹ 1236.³⁰⁰ Jak Všebor z Lesonic, tak i poslední Všebor ovšem záhy poté, co se objevili mizí a dále již se v pramenech neobjevují. Lesonice mají příštího známého majitele Branislava a to teprve v roce 1278.³⁰¹

Kostel: V této lokalitě se kostel nenachází.

Sídlo: V Lesonicích je patrový zámek ze 16. století.³⁰²

Maloměřice

Majitelé: Vznešení majitelé Maloměřic, nyní části Brna, jsou uváděni v 30. letech celkově třikrát. Prvně k roku 1235 Přibyslav,³⁰³ v roce 1237 on společně s Volkmarem (je to jeho bratr nebo jiný blízký příbuzný)³⁰⁴ a v roce 1240 opět Přibyslav sám.³⁰⁵ Jako šlechtic, píšící se podle Maloměřic, ačkoliv držel vedlejší Obřany, kupodivu nebyl nikdy uvažován Přibyslav z Křižanova. Zřejmě ani nebude vlastníkem, nic nevíme o tom, že by měl příbuzného Volkmaru (Žďárské kroniky by to snad zaznamenaly). Na druhou stranu nikdy není doložen ve stejné listině jako Přibyslav z Maloměřic. Zřejmě náhodou dvě vedlejší vsi vlastnili dva stejnojmenní šlechtici. Přibyslava (a Volkmaru) je tedy nutné hledat jinde v řadách moravských Přibyslavů.

Nejvýznamnějším ze všech byl Přibyslav, syn Prkošův. Doložen poprvé k roku 1234,³⁰⁶ ve stejném roce zastává úřad kastelána v Hradci nad Moravicí.³⁰⁷ Naposledy prokazatelně je doložen s bratrem Drslavem v roce 1236.³⁰⁸ V padesátých letech jsou již uváděni jeho dva synové Dněpr a Prkoš (jméno po svém dědu), druhý z jmenovaných purkrabí olomoucký

²⁹⁵ CDB III, č. 103, s. 121 – 123.

²⁹⁶ CDB III, č. 103, s. 121 – 123.

²⁹⁷ WIHODA, Martin: Morava v době knížecí. Praha 2010, s. 126 – 127.

²⁹⁸ CDB III, č. 144, 179 – 182.

²⁹⁹ CDB III, č. 107, s. 129 – 133

³⁰⁰ CDB III, č. 141, s. 176.

³⁰¹ CDB V, č. 863, s. 583 – 584.

³⁰² SMUTNÁ, Kateřina: Lesonice, s. 622, In: NEKUDA, Vladislav ed: Moravskobudějovicko, Jemnicko, Brno 1997.

³⁰³ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

³⁰⁴ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

³⁰⁵ CDB III, č. 227, s. 305 – 306.

³⁰⁶ CDB III, č. 66, s. 69 – 71.

³⁰⁷ CDB III, č. 85, s. 91 – 93.

³⁰⁸ CDB III, č. 139, s. 173 – 174.

v roce 1253.³⁰⁹ Vzhledem k ryze českým jménům po 3 generace tohoto rodu, působícího především na Olomoucku, tudy cesta nepovede.

Další Přibyslav byl synem Předbora z Divic (na Břeclavsku) a měl bratra Buna a Jiřího. Tento Přibyslav svědčí (společně s Bunem) na listinách Václava a Konstancie Uherské v roce 1233,³¹⁰ dvakrát ještě svědčí na listinách markraběte Přemysla z dvou po sobě jdoucích let.³¹¹ V případě této šlechtické rodiny by snad Volkmar mohl být uveden společně s jiným svým bratrem.

Prameny se pouze mihne v roce 1233 Přibyslav, syn Spere,³¹² v roce 1234 Přibyslav, syn Jaroše.³¹³ Pokud někdo z výše uvedených (což je opět nedoložitelná hypotéza) se psal podle Maloměřic, tito dva (resp. jeden z nich) mohou být nejpravděpodobnější.

Do rukou těchto dvou šlechticů se Maloměřice dostaly zřejmě koupí od třebíčského opatství, který se dočasně zadlužil výstavbou kostela Nanebevzetí Panny Marie.³¹⁴

Kostel: Farně Maloměřice spadaly pod kostel v Obřanech, vlastní místní svatyně doložena není.³¹⁵

Sídlo: 1,5 km od Maloměřic se nacházelo do 30. let hradiště, ovšem z pozdní doby kamenné.³¹⁶

Židenice

Majitelé: Židenický Bohuslav opět může být kýmkoli. Těžko bude členem Hrabišiců, ti vlastnili sice majetky na Moravě, ale na jejím jihovýchodním okraji, o Židenicích nic známo není. Vlastník Židenic bude jinou postavou. Jeden z Bohuslavů vlády Přemysla I. je doložen jako kastelán Vranova – v letech 1224,³¹⁷ 1226³¹⁸ a 1228,³¹⁹ nicméně jeho pro ztotožnění s židenickým nejsou jednoduše relevantní důkazy. V 30. letech ani zmínka, jiný Bohuslav, syn Protivena, je ve stejné svědečné řadě jako Bohuslav ze Židenic.³²⁰ Ani později nelze o žádném z Bohuslavů říci, že byl majitelem vesnice poblíž Brna.

Kostel: Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Židenicích byl vybudován až v letech 1932 – 1933.³²¹

³⁰⁹ CDB IV, č. 286, s. 479 – 480.

³¹⁰ CDB III, č. 30 – 32, s. 28 – 32

³¹¹ CDB III, č. 97, s. 112 – 113, CDB III, č. 107, s. 129 – 133

³¹² CDB III, č. 30 – 32, s. 28 – 32.

³¹³ CDB III, č. 119, s. 147 – 149.

³¹⁴ FIŠER, Rudolf: Třebíč. Z historie benediktinského opatství. Třebíč 2004, s. 111 – 112.

³¹⁵ SLAVÍK, František A.: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 6. Brněnský okres, Brno 1897, s. 191.

³¹⁶ ČIŽMÁŘ, Miloš: Encyklopedie hradišť, s. 94.

³¹⁷ CDB II, č. 264, s. 254 – 256.

³¹⁸ CDB II, č. 288, s. 287 – 289.

³¹⁹ CDB II, č. 320, s. 315 – 319.

³²⁰ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

³²¹ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 250.

Sídlo: Také není doloženo.

Žebětín

Majitelé: Hostislav ze Žebětína je další dokonale neznámou osobností, objevuje se pouze jednou. V roce 1261 je pan Hostislav (dominus Hotislaus/ Hotizlaus) svědkem ve věcech Vyšebrodského kláštera,³²² Na tohoto Hostislava je pamatováno v závěti Voka z Rožmberka., kdy za 33 hřiven stříbra Vokova dluhu získává vesnici Pašice u Českých Budějovic.³²³

Kostel: V Žebětíně se nachází kostel sv. Bartoloměje, původně vybudovaný ve středověku, byl konečně přebudován ve 20. letech 20. století.³²⁴

Sídlo: Také není doloženo.

Boleradice

Majitelé: Lev z Boleradic byl příbuzný Lva z Klobouk, zmínka o něm byla již výše a proto se k němu není třeba nyní vracet.

Kostel: Sv. Jan Křtitel v Boleradicích byl zkoumán archeologickým výzkumem, ten ale neprokázal jeho existenci před počátkem 14. století.³²⁵

Sídlo: Boleradice se mohou nicméně pochlubit pozůstatkem hradu. Leží zhruba půlkilometru jižně od obce. Hrad měl pravidelnou obdélníkovou (100 x 68 metrů) dispozici, 20 až 25 metrů široký příkop s vnějším valem. Zbytky zdiva (hrad byl zděný) se nezachovaly, byly rozebrány místním obyvatelstvem. Malé množství povrchových nálezů může vést k předpokladu, nikoli však k jistotě, že hrad byla založen Lvem z Boleradic.³²⁶

Conrach

Majitelé a lokalisace: *Conrach* je neznámé místo kdesi na Moravě (možná zaniklá kolonizační osada, nebo vesnice, která byla později přejmenována, nebo její dnešní podoba názvu je velmi odlišná). Markvartů se objevuje na Moravě několik, v prvních letech vlády Václava I. a moravského Přemysla nejméně dva (vyjma vlastníka tohoto místa). Dva se objevují ve Znojmě v dubnu 1233,³²⁷ jeden z nich jako stolník, druhý jako pouhý Markvart.

³²² CDB V – 1, č. 285 – 6, s. 424 – 426.

³²³ CDB V – 1, č. 335, s. 496 – 499.

³²⁴ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 249.

³²⁵ UNGER, Josef: Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku, Opava 2008, s. 63 – 64. Srov Samek I, s. 91.

³²⁶ PLÁČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 108.

³²⁷ CDB III, č. 38, s. 36 – 37.

Jeden prošel několika beneficemi ve službách markraběte, druhý byl jedním z méně významných Schenků z Branišovic.

Když se podíváme blíže na listinu,³²⁸ kde je zmiňován *Marquartus de Conrach*, vychází nám, že je na posledním místě mezi elitním výběrem moravských šlechticů – Arnold z Huckeswagen, Ratibor z Deblína, Vok, Milíč, Přibyslav, Lupold Schenk, Hartleb, syn Ratibora, Boček a on. V případě, kdy by tento Markvart byl bratrem Lupolda, bylo by to v listině pravděpodobně v listině napsáno, opisem typu „Markvart z Conrach a jeho bratr Lupold“. Nic takového se neděje a vzhledem k tomu, že Markvart Schenk patřil k méně významným z bratrů, na Moravě se v této době pohybuje významnější Markvart a tato listina obsahuje nejvýznamnější šlechtice (hlubší analýza této listiny by ukázala, že jde vesměs o nositel nejvýznamnějších úřadů v okolí markrabího, nebo kastelány nejvýznamnějších hradů), domnívám se, že majitel neznámého místa, nebyl šlechticem, který se objeví v pramenech jednou a poté už nikdy. Nejlépe výše nastíněnému odpovídá Markvart, který v uvedeném období zastává vsutku vysoká důstojenství. Rok předtím maršálek³²⁹ a posléze podstolí,³³⁰ rok po predikátu Conrach opět vystupuje jako maršálek.³³¹ Zasazení tohoto Markvarta do širšího kontextu ovšem není tak jednoduché – výše bylo uvedeno, že není synem Volframa z Branišovic (tento Markvart se později dal na duchovní dráhu), na počátku 13. století jediní Markvarti, kteří se objevují, jsou pouze přímo z rodu Markvarticů – syn Beneše a syn Heřmana. Tudy cesta zřejmě nepovede.

Naopak od 40. let 13. století se na Moravě vyskytuje Markvartů více.

Markvart z Týnce je poprvé zmíněn v roce 1244,³³² sice na Křivoklátě, ale celá záležitost se týká johanitů na Moravě (v Hrádku) a také ostatní svědci pocházejí z Moravy. O rok později je doložen v záležitostech Oslavan,³³³ ve stejné listině se hned za ním objevuje i Markvart z Dunajovic v Čechách (ten je doložen už v roce 1242 při potvrzení daru Jana (z Polné) řádu německých rytířů).³³⁴

Markvart *de Cinnenweg* (1247)³³⁵ je možná výše zmíněný Markvart z Schenkenbergu (v takovém případě by jeho predikát musel být velmi zkomolený).

V roce 1251 je znojemským kastelánem (spolu s jinými) Markvart, ovšem z rodu pánů z Bílkova, erbu jeleního parohu, syn Ranožíra.³³⁶ Později se objevuje společně se svými bratry.³³⁷ On nepřipadá v úvahu, že by mohl být majitelem neznámé lokality.

³²⁸ CDB III, č. 119, s. 147 – 149.

³²⁹ CDB III, č. 76, s. 82 – 83

³³⁰ CDB III, č. 90, s. 104 – 106.

³³¹ CDB III, č. 141, s. 176.

³³² CDB IV, č. 43, s. 127 – 128.

³³³ CDB IV, č. 71, s. 159 – 161.

³³⁴ CDB IV, č. 13, s. 74 – 75.

³³⁵ CDB IV, č. 127, s. 222 - 223.

S jistotou nelze napsat o hledaném Markvartovi nic, jeho ztotožnění s předním hodnostářem Moravy 30. let se opírá pouze o nepřímé důkazy, ztotožnění s některým z pozdějších Markvartů by byla čirá spekulace.

Lipník u Třebíče

Majitelé: Pod názvy *Lipnich* a *Ludik* se skrývá Lipník u Třebíče. V obou případech, jak v roce 1237,³³⁸ tak i o dva roky později³³⁹ je jeho majitelem Ctibor. Týž se objevuje posléze v roce 1249, při potvrzení práv Hradisku u Olomouce,³⁴⁰ Jeho též nelze vřadit do širších souvislostí – na Moravě se v té době pohyboval Ctibor (podle toho, že zastával purkrabský úřad na Veveří, se dá říci, že byl významnější) s bratrem Benedou, dále Ctibor, syn Víta³⁴¹ a další Ctibor, který byl pro změnu synem Předvoje.³⁴² Další Ctibor se píše podle Lukova u Třebíče (viz níže).

Kostel: V Lipníku se nachází kostel sv. Jana Křtitele, jehož farář je uváděn již v roce 1238. Tomu odpovídá i původně románská věž a románské jádro.³⁴³

Sídlo: Sídlo se nazachovalo.

Rájec

Majitelé: Všebor z Rájce je dokladován pouze dvakrát – prvně v roce 1237³⁴⁴ a poté k roku 1255,³⁴⁵ kde je uveden společně se svým bratrem Budislavem.

Kostel: Kostel Všech svatých je původně gotický, přestavěn barokně na konci 17. století.³⁴⁶

Sídlo: V Rájci jsou v roce 1464 dvě tvrže uváděny jako pusté, jedna z nich stála v lokalitě Hradisko, druhá na místě dnešního zámku.³⁴⁷

Čeblovice

Majitelé a lokalisace: Z Čeblovic pochází jeden z nejvýznamnějších moravských rodů, erbu dvou beraních rohů, bohužel tato vesnice se do dnešních dní nedochovala. Crh, později Crh z Čeblovic, je poprvé doložen v roce 1226 jako podstolí (olomoucký),³⁴⁸ o dva roky později

³³⁶ CDB IV, č. 202, s. 363 – 364.

³³⁷ Poprvé v roce 1253: CDB IV, č. 283, s. 476.

³³⁸ CDB III, č. 144, 179 – 182.

³³⁹ CDB III, č. 215, s. 283 – 285.

³⁴⁰ CDB IV, č. 171, s. 277 – 281.

³⁴¹ CDB III, č. 103, s. 121 – 123.

³⁴² CDB III, č. 214, s. 280 – 283.

³⁴³ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 348 – 349.

³⁴⁴ CDB III, č. 144, 179 – 182.

³⁴⁵ CDB V – 1, č. 50, s. 103 – 105.

³⁴⁶ KUČA, Karel: Atlas památek, Česká republika, O/Ž. Praha 2002, s. 937.

³⁴⁷ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrže, s. 254.

³⁴⁸ CDB II, č. 287, s. 286 – 287.

jako stolník.³⁴⁹ V následujících letech se tyto dvě funkce u něj střídají (snad jde pouze o nedůslednost zápisu),³⁵⁰ naposledy je stolníkem v roce 1243.³⁵¹ Mezi roky 1247³⁵² a 1250³⁵³ je purkrabím na Děvíčkách, na počátku roku 1251³⁵⁴ je kastelánem významné Olomouce. V květnu téhož roku³⁵⁵ je již uváděn jako zesnulý. O jeho významu svědčí to, že úřad olomouckého kastelána „zdedil“ jeho nejstarší syn Bohuš. Crh měl bratra Častolova (také se píše podle Čeblovic)³⁵⁶, a dva syny – Bohuše (který se psal také podle Jedovnice) a Hartmanna (z Holštejna).

Čeblovice (Ceblovice) jsou zaniklou osadou poblíž existující vesnice Holasice.³⁵⁷

Březník

Majitelé: Březník patřil stejnému rodu, jako Tasov. Záviš je uváděn „z Březníka“ v roce 1237, ve stejný okamžik je jeho příbuzný Bohuš z Tasova.³⁵⁸ Později se už Březník v pramenech nevyskytuje – snad tedy toto místo bylo sídlem Záviše pouze přechodně, namísto Tasova.

Kostel: Chrám Nanebevzetí Panny Marie byl postaven v druhé polovině 12. století (ve dvou fásích, nejprve loď a poté věž). Do roku 1768 byl vybaven kruchtovitou emporou.³⁵⁹

Sídlo: tvrz je v Březníku doložena až v roce 1381, nicméně portálek v prvním patře kostela napovídá o blízkosti sídla Březnických již v době vzniku kostela.³⁶⁰

Židlochovice

Majitelé: Majitelem Židlochovic (v podobě *Selowiz*) byl Rym – poprvé je doložen k roku 1234 jako lovcí (*Rym venator*)³⁶¹, rok poté jako pouhý *Rim*,³⁶² ze Židlochovic je v roce 1237 (ve stejné listině se objevuje řada míst v okolí Brna, které patřily spíše méně významné

³⁴⁹ CDB II, č. 321, s. 319 – 323.

³⁵⁰ CDB III, č.25, s. 23 -24 jako subdapifer, CDB III, č. 50, s. 50 – 51, CDB III, č. 74, s. 80 – 81, CDB III, č. 204, s. 261 - 263 jako dapifer.

³⁵¹ CDB IV, č.

³⁵² CDB IV, č. 108, s. 201 – 203.

³⁵³ CDB IV, č. 186, s. 341 – 348.

³⁵⁴ CDB IV, č. 202, s. 363 – 364.

³⁵⁵ CDB IV, č. 212, s. 376 – 377.

³⁵⁶ CDB III, č. 260, s. 353 – 356.

³⁵⁷ OHAREK, Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 42. Tišnovský okres, Brno 1923, s. 150.

³⁵⁸ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

³⁵⁹ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 287.

³⁶⁰ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, 84.

³⁶¹ CDB III, č. 87, s. 94 – 97.

³⁶² CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

šlechtě),³⁶³ Rym následně povýšil na mistra lovčího brněnské části Moravy, uváděn je v roce 1238.³⁶⁴ Poté bohužel z písemných pramenů Rym mizí.

Kostel: Původní kostel se bohužel nezachoval, podle nákresů se zdá, že byl postaven v gotickém slohu, byl trojlodní a měl také věž. Postaven byl pravděpodobně až moravským mrakrabětem Janem Jindřichem v rozmezí let 1353 – 1375, kdy tento Lucemburk Židlochovice vlastnil.³⁶⁵

Sídlo: Dnešní zámek je na místě tvrze, která je doložena v roce 1349.³⁶⁶

Říčany

Majitelé: Jako vlastníky Říčan u Brna v roce 1237 známe 3 muže, snad bratry: Karla, Benka a Lutslava (*Karolus, Benco, Luthzlaus de Richan*)³⁶⁷ Karel z Říčan se znovu objevuje v roce 1245,³⁶⁸ snad v r. 1247³⁶⁹ a 1249.³⁷⁰ Lutslav v roce 1250.³⁷¹ Tím jasné stopy po všech Říčanských mizí – v 50. a 60. letech v brněnské části Moravy působí v nižších funkcích Lutslav z Hlubočan, ten ovšem nemusí být stejná osoba jako Ludslav z Říčan.

Kostel: Svatyně neznámého zasvěcení je doložena v Říčanech (na starém hřbitově) k roku 1349, poté dvakrát vyhořel (v letech 1662 a 1709). V polovině 18. století byl proto postaven kostel nový, zasvěcený sv. Petru a Pavlu, přímo ve středu dnešní vesnice.

Sídlo: Hrádek stál severovýchodním směrem (1,7 km) od Říčan, v místě zvaném Na Zámku. Půdorys tohoto sídla byl oválný, o rozměrech 36 x 26 metrů, s 9 až 12 metrů širokým příkopem, hlubokým zhruba 3 metry. Dochované nálezy svědčí o osídlení v polovině 13. století, hrad samotný měl zaniknout před koncem 13. století.

Tvrz, která stála ve středu vsi, je doložená až v roce 1349 a náležela novému majiteli vesnici, po vymření původního rodu z Říčan.³⁷²

Příbram

Majitelé: V Příbrami je připomínán v roce 1237 Vecen (*Wecene de Pribram*).³⁷³ Snad stejná osoba (zde *Wezen*) se objevuje v roce 1245.³⁷⁴ O dva roky později, jako svědek listiny

³⁶³ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

³⁶⁴ CDB III, č. 204, s. 262 – 263.

³⁶⁵ SMUTNÝ, Jiří: Z historie starého židlochovického kostela. Modřice 2002, s. 13 – 17.

³⁶⁶ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 737.

³⁶⁷ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

³⁶⁸ CDB IV, č. 71, s. 159 – 161.

³⁶⁹ CDB IV, č. 105, s. 198 – 199.

³⁷⁰ CDB IV, č. 172, s. 282 – 283.

³⁷¹ CDB IV, č. 179, s. 329 – 330.

³⁷² PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 559 – 561.

³⁷³ CDB III, č. 165, s. 205 – 207.

³⁷⁴ CDB IV, č. 71, s. 159 – 161.

Oldřicha Korutanského, je zmíněn Hertlo (Hartleb), syn Vecena.³⁷⁵ Vecen v této době už mohl být mrtvý a rodové dědictví přejímá jeho syn Hartleb, který se objevuje (ač predikát neužívá) ještě jednou v roce 1262.³⁷⁶

Kostel: V Příbrami se kostel nenachází, pouze zvonice v polovině 18. století.³⁷⁷

Sídlo: Poblíž Příbrami se téměř nezachoval, podle výzkumu J. Ungera, strážní objekt. Ten ovšem nebude mít zřejmě se sídlem zdejšího majitele nic společného.³⁷⁸

Troubsko

Majitelé: Robert, sídlící v Troubsku u Brna, je další kompletně neznámou postavou éry prvních predikátů Moravy. Robert, syn Voka z Benešova, doložený jedinkrát v roce 1256³⁷⁹ je někdo zcela jiný (zde ani nelze příliš uvažovat o příbuznosti přes sňatek – Benešovicí si vybírali své nevěsty jistě v „lepších“ kruzích). Z pramenů v této době mizí bohužel i Troubsko.

Kostel: Místní kostel Nanebevzetí Panny Marie byl vystavěn v letech 1746 – 1758 a stojí na kopečku jihovýchodně od vesnice. Pravděpodobně byl postaven na místě staršího kostela.³⁸⁰

Sídlo: Tvrz v areálu bývalého dvora je v Troubsku uváděna až na počátku 17. století.³⁸¹

Slavíkovice

Majitelé: Co se týče Předbora, majitele Slavíkovice, zde máme listinného materiálu více (bylo to oblíbenější jméno) z kterého lze vytvořit určité hypotézy.

Jednoho Předbora můžeme vyloučit hned, a to toho, který se v roce 1234 píše podle Divic na Břeclavsku – zmíněn je také jeho syn Přibyslav.³⁸² Další dva jeho synové jsou uváděni v roce následujících, jejich jména jsou *Diva* (Diviš) a *Zwieszlaus* (Svéslav).³⁸³ Vzhledem k zeměpisné poloze by mohl být i břeclavským sudím v roce 1225.³⁸⁴ A když půjdeme ještě hlouběji do minulosti, můžeme dojít až k roku 1201, kdy je Předbor na Moravě doložen prvně v 13. století.³⁸⁵ Několik let nato, v roce 1207,³⁸⁶ se objevují Předborové hned dva, druhý je

³⁷⁵ CDB IV, č. 103, s. 195 – 197.

³⁷⁶ CDB V, č. 316, s. 471 – 474.

³⁷⁷ KRATOCHVÍL, Augustin: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 23. Ivančický okres, Brno 1904, s. 262.

³⁷⁸ PLÁČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 511 – 512.

³⁷⁹ CDB V – 1, č. 84, s. 153 – 158.

³⁸⁰ SLAVÍK, František A.: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 6. Brněnský okres, Brno 1897, s. 336.

³⁸¹ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 288.

³⁸² CDB III, č. 97, s. 112 – 113.

³⁸³ CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

³⁸⁴ CDB II, č. 269, s. 262 – 263.

³⁸⁵ CDB II, č. 21, s. 17 – 18.

³⁸⁶ CDB II č. 59, s. 52 – 55.

upřesněn jako *Predbor Cenakowitz*. Právě zde můžeme hledat první zmínku o Předborovi, který o necelých 30 let později byl vlastníkem Slavíkovíc.

Ve třetí dekádě 13. století se řady moravských Přeborů výrazně rozšiřují, což nesmírně stíží jejich identifikaci a přiřazení k predikátům. V roce 1232³⁸⁷ je Přebor doložen jako olomoucký sudí (doložen je také v lednu následujícího roku³⁸⁸ a v roce 1235)³⁸⁹. Tatáž listina ukazuje četnost tohoto jména na Moravě – další dva Předborové v ní vyskytující, jsou přiblížení příbuzenskými vazbami – jeden z nich je syn Miloslava (s bratrem Zbislavem), druhý Ratmíra. Nadto se zde objevují tři synové Předbora (snad toho prvního): Bun, Buz a Jiří (*Jurik*). V roce 1236 je v Olomouci Předbor zmíněn jako syn Buna (se syny Bunem a Jiřím), snad se jedná o bývalého (v té době je Bicen) olomouckého sudího.³⁹⁰ Předbor, syn Buna, je naposledy uveden v pramenech listinné povahy v roce 1255.³⁹¹

Neznámý je Předbor z roku 1234.³⁹² Předbor s nejmenovanými syny se objevuje v olomouckých záležitostech v listině, datované mezi léta 1239 a 1240.³⁹³ Vzhledem k Olomoucku by mohlo v obou případech jít buď o Předbora z Divic nebo Předbora, syna Buna.

Uvést v tomto výčtu je také třeba Předbora z Mořic u Prostějova (*de Moriz*), který je dvakrát zmíněn v roce 1238³⁹⁴, pro případ, že by Předbor ze Slavíkovíc vlastnil další predikát. Spíše, podle polohy predikátu se zdá, že to může být někdo z předchozích (snad Předbor, syn Buna?).

Předbor, syn Ratmíra, se objevuje v Praze (jde ovšem o události na Moravě) v roce 1249.³⁹⁵

V další (4.) dekádě zmínky o Předborech mizí a navíc není jasné o koho přesně jde. Hned dva zároveň (bez specifikace) svědčí v letech 1247³⁹⁶ a 1249.³⁹⁷ Jeden, opět blíže neurčený, v roce 1247 jako druhý svědek donace Oldřicha Korutanského Velehradu.³⁹⁸ V roce 1256 je jistý Předbor (opět neznámo jaký) bratrem Bohuslava, který je stolníkem.³⁹⁹

Po nástinu všech nositelů jména Předbor se zdá, že nevíme, kým přesně byl majitel Slavíkovíc. Pomůže porovnání s ostatními jmény na listině CDB III, č. 165. Předbor se nachází na konci řady predikátů, podle kterých se psala (jak je doloženo výše) spíše

³⁸⁷ CDB III, č.25, s. 23 -24.

³⁸⁸ CDB II, č. 29, s. 27 – 28.

³⁸⁹ CDB III, č. 107, s. 129 – 133. a CDB III, č. 126, s. 187.

³⁹⁰ CDB III, č. 141, s. 179.

³⁹¹ CDB V- 1, č. 50, s. 103 – 105.

³⁹² CDB III, č. 76, s. 82 – 83.

³⁹³ CDB III, č. 223, s. 300 – 301.

³⁹⁴ CDB III, č. 174, s. 215 – 216 a CDB III, č. 202, s. 259 – 260.

³⁹⁵ CDB III, č. 214, s. 280 – 283.

³⁹⁶ CDB IV, č. 105, s. 198 – 199.

³⁹⁷ CDB IV, č. 172, s. 282 – 283.

³⁹⁸ CDB IV, č. 107, s. 200 – 201.

³⁹⁹ CDB V- 1, č. 84, s. 153 – 158.

nevýznamná šlechta. Někteří z nich (jako třeba Hartleb z Příbrami) se angažovali ve službách břeclavského vládce, kde se bylo snadnější prosadit než v rámci celé Moravy, a to jak díky tomu, že Oldřich musel vybudovat svůj aparát a družinu z lidí znalých poměrů na Moravě a také díky tomu, že Břeclavsko bylo nepoměrně menší než Morava a nebo alespoň některá její část. Proto se domnívám, že Předborec z roku 1247 je Předborem ze Slavíkovíc.

Kostel: Ve Slavíkovících se nachází dnes již barokní kostel sv. Kateřiny, z jehož středověkých prvků se již dnes nic nezachovalo. Hypoteticky díky tribuně můžeme předpokládat jeho románský původ a spojení s přílehlým dvorcem, který se rovněž nezachoval.⁴⁰⁰ B. Samek románský původ (kolem r. 1200) vysloveně uvádí a to díky západní části a věži.⁴⁰¹

Sídlo: Tvrz je v tomto místě doložena v roce v roce 1376.⁴⁰²

Lukov u Třebíče

Majitelé: Predikát a jeho vlastník se prvně zmiňuje v podobě *Sdebor de Luchoe* (1238).⁴⁰³ Jméno lze přeložit jako Ctibor. Ctiborům, s nevelkým úspěchem, byla věnována pozornost u třebíčského Lipníku (který je vzdálen) necelých 10 kilometrů od této lokality. Teoreticky (ovšem zcela nepodloženě), můžeme oba šlechtice ztotožnit.

Potíž je spíše v tom, že tato vesnice je uváděna jako majetek třebíčského kláštera. Vysvětlení nabízí několik domněnek – klášteru nepatřila vesnice celá, část držel právě Ctibor, nebo byl Ctibor určitým správcem zdejšího klášterního majetku, případně mohl celou vesnici od kláštera koupit nebo usurpovat. Pokud by tento Ctibor byl vlastníkem Lipníku, mohl Lukov držet třeba jen po přechodnou dobu a podle něj se jednou objevit v listinách.

Kostel: Kostel sv. Jana Křtitele byl v 15. století výrazně přestavěn, nemá románských relikvů, ač místní plebán je uváděn již v r. 1235.⁴⁰⁴

Sídlo: Také není zachováno, ani zmíněno.

Křižanov

Majitelé: O Přibyslavovi z Křižanova, o jeho původu a jeho rodině, byla řeč v části o Obřanech. Nyní je čas věnovat několik slov jeho politické kariéře, kolonizaci Vysočiny a založení kláštera ve Žďáře nad Sázavou, záležitostí, které se týkají Křižanova.

⁴⁰⁰ KUDĚLKA, Zdeněk: Výzkum románské architektury na Moravě II. SPFFBU F 25, Brno 1981, s. 60 - 61.

⁴⁰¹ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky 2, s. 54.

⁴⁰² NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 270.

⁴⁰³ CDB III, č. 194, s. 246 – 248.

⁴⁰⁴ SAMEK, Bohumil : Umělecké památky 2, s. 577 – 578.

V roce 1238 je uváděn jako kastelán hradu Veveří.⁴⁰⁵ V letech 1239 – 1240 plní povinnosti spojené s kastelánstvím brněnským.⁴⁰⁶

K beneficiím Přibyslava na Veveří a na brněnském hradu se vyjádřil M. Sovadina. Vychází z toho, že brněnský hrad na Petrově (!) byl po roce 1234 opuštěn a Špilberk byl vystavěn až po roce 1277. Brněnského kastelána tak v letech 1235, 1239 a 1240 (tedy i Přibyslava) nechává sídlit na Veveří a odtud se mají řídit také všechny povinnosti v kastelánii.⁴⁰⁷

Z. Kalista v tom problému přesto, že nezná nejnovější archeologické poznatky nevidí, Přibyslav byl pro něj jak purkrabím na Veveří, tak v Brně.⁴⁰⁸

Novější výzkumy archeologie přináší nové světlo do problematiky. Zdá se, že Špilberk byl budován již kolem roku 1240, jako dokončený je uváděn až v roce 1277. Nicméně pokud panovník v této době vydával listiny, nevydával je na rozestavěném hradu, ale v teple a pohodlí měšťanských paláců.⁴⁰⁹ I přesto se lze domnívat, že Přibyslav mohl vykonávat své povinnosti (řídil eventuálně stavbu Špilberka) z Brna, nikoliv z Veveří.

V roce 1239 vydává listinu, ve které se uvádí jako Přibyslav z Křižanova a zároveň brněnský kastelán. V tomto dokumentu předává patronátní právo kostela v Křižanově (a snad i některé další příjmy) špitálu svatého Ducha na Starém Brně.⁴¹⁰ V této době už musel mít tuto vesnici několik let založenou (jak naznačují Menší letopisy Žďárské, sám ji založil). Zároveň musel být místní kostel přinejmenším rozbudovaný.

Přibyslav do našich dějin vstoupil především tím, že se snažil založit cisterciácký klášter ve Žďáře nad Sázavou (po neúspěšném pokusu Jana z Polné), ve fundaci po jeho smrti pokračovali jeho zet'ové Boček z Jaroslavic a Smil z Lichtenburka.

Přibyslav má umírat podle Žďárské kroniky v roce 1251 a 16. února 1251 je pohřben v brněnském klášteře minoritů. Vzhledem k poslední zmínce o Přibyslavovi v roce 1240 je možné spekulovat, zda Přibyslav neumírá krátce po tomto datu a v kronice žďárského kláštera je v tom případě chyba. Sovadina argumentuje tím, že v letech 1207 – 1234 se Přibyslav nevyskytuje v listinách, mezi roky 1234 – 1240 šestkrát jako svědek a jednou jako vydavatel.⁴¹¹

Před rokem 1234 Přibyslav zřejmě nedoručil žádné beneficium, neměl vybudované (?) sídlo v Křižanově. Situace po roce 1240 byla situace úplně jiná. Přibyslav by byl jedním z nejvýznamějších šlechticů kraje, tchán jiných významných šlechticů země. Budovat svůj

⁴⁰⁵ CDB III, č. 203, s. 261 – 263.

⁴⁰⁶ CDB III, č. 221, s. 296 – 299. CDB III, č. 232, s. 311 – 312. CDB III, č. 243, s. 322 – 324.

⁴⁰⁷ SOVADINA, Miloš: Rodina svatého Zdislavy. ČČM 112/1993, s. 218 – 219 i s použitými prameny.

⁴⁰⁸ KALISTA, Zdeněk: Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Praha 1991, s. 76 – 78.

⁴⁰⁹ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 611.

⁴¹⁰ CDB III, č. 221, s. 296 – 299. K pravosti listiny a především jejímu obsahu: VODIČKA, Jaroslav: Počátky špitálu sv. Ducha na Starém Brně, SMM 78/1959, s. 173 – 176, 190 – 200.

⁴¹¹ SOVADINA, Miloš: Rodina svatého Zdislavy, s. 220 – 221.

kostel a kolonizovat okolní krajinu dokázal souběžně s politickou (tj. zastáváním beneficí na Brněnsku) aktivitou. Jistě, Přibyslav se mohl stáhnout z veřejného života, neangažovat se např. v povstání Přemysla (na rozdíl od svých švagrů, kteří se až na Bočka drží prokazatelně strany Václava I.), zajímat se o vybudování kláštera. Mohl ale stejně tak na začátku 40. let 13. století zemřít.⁴¹²

Kostel: Kostel sv. Václava je možné datovat podle některých detailů (portálek věže) do 1. poloviny 13. století, ač samotná loď vznikla kolem poloviny téhož staletí.⁴¹³

Sídlo: Gotický hrad byl v Křižanově vybudován před počátkem 14. století (zřejmě Vítkem ze Švabenic)⁴¹⁴, nikoliv však v době Přibyslava, jak o tom spravuje žďárský kronikář.⁴¹⁵ Přibyslav ovšem ve vesnici, kterou vybuďoval, podle níž se psal a odkud plánoval přispět k zbožnému dílu, sídlo mít musel. Není archeologicky doloženo.

Budišov

Majitelé: Pouze je možné připomenout, že Budišov se nachází poblíž domény Tasovců, proto Budiš (Budislav) z Budišova mohl být někdo z tohoto rodu, nebo někdo úplně jiný.

Kostel: Kostel sv. Gotharta byl původně zasvěcen Panně Marii, má pozdněrománské jádro, ovšem bez tribuny.⁴¹⁶

Sídlo: V Budišově stojí nyní barokní zámek z 18. století, který je sice na místě původní tvrze (doložené až v roce 1466), ale nic nevypovídá o její podobě na počátku 13. století.⁴¹⁷

Bořítov

Majitelé: Svéslav z Bořítova patří k nejvýznamějším postavám jižní Moravy první poloviny 13. století. První zmínky o něm se váží ještě k éře Vladislava Jindřicha. V roce 1220 je svědkem královského potvrzení daru vesnice Jarošova Velehradu.⁴¹⁸ O dva roky se objevuje v Brně⁴¹⁹ a o další dva roky je držitelem beneficí.⁴²⁰ Je uváděn jako komorník, pravděpodobně brněnský,⁴²¹ se sídlem na hradě Brumov (byl možná i místní purkrabí). Jako komoří brněnský je uváděn poté v roce 1235,⁴²² dá se ovšem přepokládat, že v tomto úřadě byl po celé mezidobí (1224 – 1235) a snad i ještě déle, další brněnský komorník je v roce

⁴¹² Tuto teorii zástával HOSÁK, Ladislav: Dějiny Hustopečska, s. 48.

⁴¹³ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 2, s. 262 – 263.

⁴¹⁴ PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie, s. 321.

⁴¹⁵ FRB II, s. 524

⁴¹⁶ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 302.

⁴¹⁷ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 86.

⁴¹⁸ CDB II, č. 199, s. 184 – 185.

⁴¹⁹ CDB II č. 232, s. 220 – 221.

⁴²⁰ CDB II, č. 265, s. 256 – 257.

⁴²¹ JAN, Libor: Vznik zemského soudu, s. 105.

⁴²² CDB III, č. 107, s. 129 – 133.

1238 Bohuslav.⁴²³ Mezitím v roce 1234 je uváděn jako markraběcí podstolí.⁴²⁴ Svěslav je nám dále znám z let 1247⁴²⁵ a 1249.⁴²⁶

Kostel: Kostel sv. Jiří, mnohokrát přestavovaný, býval původně tribunový a plochostropý a pocházel z doby kolem roku 1200. V druhé čtvrtině 13. století (tedy v době, kdy je uváděn Svěslav) byl kostel vymalován. Dodnes se zachovala pouze výmalba na části jižní stěny, portrét sv. Kryštofa. Ostatní malby pochází až z roku 1480.⁴²⁷

Sídlo: Necelé dva kilometry severně od vesnice na vrcholu kopce zvaný Velký Chlum, byly objeveny zbytky hradiště o rozměrech 65 x 125 metrů.⁴²⁸ Vzhledem k tribuně kostela je nutné počítat se sídlem Svěslava přímo ve vesnici, nalezené hradiště bude staršího data (to by zřejmě potvrdil archeologický průzkum lokality).

Dalešice

Majitelé: Majiteli Dalešic byla věnována pozornost při Honehu i Dalebořicích. V případě Dalebořic je problém a to takový, že měly od poloviny 12. století patřit třebíčskému klášteru. Soupis majetku tohoto kláštera v tzv. třebíčské vsuvce Kosmovy kroniky naposledy prokázal jako pravdivý, navzdory spíše negativnímu ohlasu v bádání, R. Fišer, jehož závěry v této úvaze přijmu za své.⁴²⁹ Nyní se pokusím osvětlit, jak mohl duchovní majetek přejít do světských rukou. Možností bylo několik, potomek nebo následovník dárce Dalešic (Konrád II. Znojenský kolem roku 1142 daroval Dalešice společně s několika blízkými vesnicemi) mohl vzít klášteru část původního obdarování.⁴³⁰

Další možností je svévolné a násilné zabránění klášterního majetku okolní šlechtou – zločin krádeže. Třebíčský klášter tímto nešvarem středověké společnosti trpěl, ale prvně je to doloženo v roce 1272, ve větší míře na počátku 14. století.⁴³¹

Nejpravděpodobnější se mi ovšem jeví prodej vesnice samotným klášterem. V časech opata Arnolda (doložen mezi roky 1228 a 1240) se benediktini z Třebíče potýkali s finančními problémy (museli si půjčit 75 hřiven stříbra od kláštera v Oslavanech). Zvýšené výdaje byly velmi pravděpodobně spojeny s výstavbou zdejšího kostela.⁴³² Prodeji vesnice na okraji klášterních majetků přisvědčuje i střídání predikátů Bohobudem.

⁴²³ CDB III, č. 204, s. 251 – 263.

⁴²⁴ CDB III, č. 90, s. 104 – 106.

⁴²⁵ CDB IV, č. 105, s. 198 – 199.

⁴²⁶ CDB IV, č. 172, s. 282 – 283.

⁴²⁷ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 97 – 99.

⁴²⁸ ČÍŽMÁŘ, Miloš: Encyklopedie hradišť, s. 87.

⁴²⁹ FIŠER, Rudolf: Klášter uprostřed lesa. Dvě studie o třebíčském benediktinském opatství. Brno 2001, s. 9 – 65.

⁴³⁰ FIŠER, Rudolf: Třebíč. Z historie, s. 29.

⁴³¹ FIŠER, Rudolf: Třebíč. Z historie, s. 42 - 43.

⁴³² FIŠER, Rudolf: Třebíč. Z historie, s. 41 - 42.

Kostel: K východní straně zámku přiléhá kostel sv. Petra a Pavla, který byl postaven ke konci 12. století a tribunou navazoval na panské sídlo.⁴³³

Sídlo: V Dalešicích stál klášter, na jehož troskách byla až v 17. století postavena tvrz, přestavěná v následujícím století na zámek.⁴³⁴

Loučky u Křižanova

Majitelé a lokalisace: Loučky jsou další z řady zaniklých vesnic na jižní Moravě, z toho důvodu nemá nyní smysl řešit problematiku kostela a sídla. Ortwinus z Louček se objevuje v pramenech dvakrát – v roce 1239⁴³⁵ a v roce následujícím.⁴³⁶ Ortwinus – šlechtic – se objevuje ještě v roce 1263,⁴³⁷ ten ovšem i se svým bratrem Otou používá predikát Šaratice, tudíž se nemusí jednat o stejnou osobu.

Závěr:

Snaha zodpovědět jakoukoliv otázku z oblasti šlechty počátku 13. století zpravidla (jak vidno) vyvolává ještě více otázek, které v zásadě končí pofiderní odpovědí nevím, nevíme, nejsme si jisti, možná, pravděpodobně. Celý bohatý život několika generací se objevuje pouze v několika střípcích, jednostranně orientovaných – náš pohled tak již ze samého principu musí být neúplný a zcela pokřivený.

Závěrem je možné opět položit některé otázky a pokusit se na ně nalézt odpověď. Měly predikáty nějakou souvislost se společenským postavením (nejenom co se týče majetků, ale lépe postihnutelem držení beneficí) šlechticů, kteří se po nich psali? Nacházely se lokality prvních predikátů v staré sídelní ekumeně nebo v nově kolonizovaných oblastech?

Odpovědi mohou být vše, jen ne jednoznačné a uspokojivé. Predikáty používají jak nejvýznamější držitelé úřadů, velcí pozemkoví vlastníci, ale i šlechtici jinak neznamí. V tomto případě predikát o ničem nevypovídá. Stejně tak se predikáty nacházejí jak v dlouho osídlených oblastech (těch je ovšem většina), tak i v nově kolonizovaných (zde především jižní Vysočina a Jihlavsko). Podobně nejisté je ztotožnění predikátu se sídlem a šlechticem vybudovaným kostelem (případů je pouze několik, např. Deblín, Plaveč, Svatoslav).

Porovnání, na základě níže uvedených příloh, je možné porovnat situaci v olomoucké části Moravy a v brněnské-znojenské. V případě Olomoucka se objevuje několikanásobně méně predikátů, situace se začíná vyrovnávat až od poloviny 30. let 13. století.

⁴³³ SAMEK, Bohumil: Umělecké památky 1, s. 363.

⁴³⁴ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze, s. 105.

⁴³⁵ CDB III, č. 221, s. 296 – 299

⁴³⁶ CDB III, č. 260, s. 353 – 356.

⁴³⁷ CDB V – 1, č. 384, s. 569 – 570.

Konstatovat je také možné, že postupně narůstá objem predikátů v pramenech. Obojí lze vysvětlit stejným argumentem. Používání predikátů se stávalo kancelářskou praxí. V případě bývalého olomouckého úřadu je možné ještě připomenout menší osídlení a větší podíl majetků šlechtických rodů z Čech, které nepoužívaly moravské predikáty (Vítkovci, Hrabišici) – oboje oproti jihovýchodní Moravě.

Do budoucna může další, a snad i ne dříve výsledky, přinést výzkum predikátů v souvislosti s jejich rolí v rámci šlechtických dominií. Podnětný bude v této souvislosti jistě i další výzkum, týkající se tentokrát jednotlivých patronií⁴³⁸

⁴³⁸ v tomto případě se vyskytuje v časnějších predikátech sv. Jakub Větší a sv. Vavřinec, v pozdějších sv. Jan Křtitel.

Použité prameny:

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I - VI . 805 – 1283. Edd. Gustav Friedrich – Zdeněk Kristen – Jan Bistrický – Jindřich Šebánek – Sáša Dušková – Vladimír Vašků – Zdeněk Sviták – Helena Krmíčková – Jana Nechutová. Praha 1904 - 2006.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I - XV. Edd. Antonín Boček - Peter Chlumecký - Vincenc Brandl - Berthold Bretholz. Brünn 1839 – 1903.

Fontes rerum bohemicarum II. Ed. Josef Emler. Praha 1894.

Regesta diplomatie nec noc epistolaria Bohemiae et Moraviae I – II. 600 – 1310. Ed.

Karel Jaromír Erben – Josef Emler. Praha 1855 – 1882.

Použitá literatura:

BAKALA, Jaroslav: K výkladu prvního ustanovení Statut Konráda Oty. IN: Český stát na přelomu 12. a 13. století. Opava 1993.

BENEŠOVSKÁ, Klára, CHOTĚBOR, Petr, DURDÍK, Tomáš, DRAGOUN, Zdeněk: Architektura románská, Praha 2001.

BOROVSKÝ, Tomáš: Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě, Brno 2005.

BORSKÝ, Pavel: K uměleckohistorické problematice raněstředověkého Tasova (okres Třebíč) /diplomová práce/, Brno 1987.

ČIŽMÁŘ, Miloš: Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku, Praha 2004.

DALEWSKI, Zbigniew: Wladza, przestrzeń, ceremonial. Miejsce i uroczystość inauguracji władzy w Polsce średniowiecznej do końca XIV w. Warszawa 1996.

DOLEŽEL, Jiří: Ante aream monasterii sancte crucis – klášter v Doubravníku ve světle dosavadních výzkumů. Pravěk. Nová řada 1998/8, Brno 1999, s. 321 – 336.

DUŠKOVÁ, Sáša: Listiny rudíkovské (pohled do oslavanského skriptoria). ČMM 68, 1948.

FIŠER, Rudolf: Klášter uprostřed lesa. Dvě studie o třebíčském benediktinském opatství. Brno 2001.

FIŠER, Rudolf: Třebíč. Z historie benediktinského opatství. Třebíč 2004.

FOLTÝN, Dušan ed.: Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Praha 2005.

HOSÁK, Ladislav: Dějiny Hustopečska do poloviny 14. století. Příspěvek k starším dějinám Moravy, Praha 1948.

CHARVÁT, Petr: „Dejte mému synáčkovi loveckou trubku mou a kopí“: Co vlastně odkázal umírající Břetislav II. svému dědici. AHeM USO 5/2000, Opava 2000.

JAN, Libor: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy. Brno 2000.

JAN, Libor: Václav II. a struktury panovnické moci. Brno 2006.

- JAN, Libor: Hereditates a soudy statut Konráda Oty. IN: JAN, Libor, JANIŠ, Dalibor: Ad iustitiam et bonum commune : proměny zemského práva v českých zemích ve středověku a raném novověku. Brno 2010, s. 10 – 22.
- KALINOVÁ, Anna: Výzkum románské architektury na Moravě IV. SPFFBU F 28 – 29, Brno 1984 – 1985
- KALISTA, Zdeněk: Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Praha 1991
- KLÁPŠTĚ, Jan: Proměna českých zemí ve středověku, Praha 2005.
- KOPAL, Petr: Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců. SAP LI/1, Praha 2001.
- KOWALEWSKI, Krzysztof: Rycerze, włodycy, panosze. Ludzie systemu lennego w średniowiecznych Czechach. Warszawa 2009.
- KRATOCHVÍL, Augustin: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 23. Ivančický okres, Brno 1904, s. 262.
- KUBÍN, Petr: Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis, Praha 2000.
- KUČA, Karel: Atlas památek, Česká republika, O/Ž. Praha 2002.
- KUDĚLKA, Zdeněk: Výzkum románské architektury na Moravě II. SPFFBU F 25, Brno 1981.
- KUDĚLKA, Zdeněk: Výzkum románské architektury na Moravě III. SPFFBU F 26 – 27, Brno 1983.
- KULECKI, Michał: Ceremoniał intronizacyjny Przemyslidów w X – XIII wieku. IN: Przegląd historyczny LXXV/3, Warszawa 1984.
- MACEK, Josef: Česká středovělá šlechta. Praha 1997.
- NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981.
- NOVOTNÝ, Jan: Stavitelské památky. Moravsko Krumlovsko a Hrotovsko. Moravský Krumlov 1925.
- OHAREK, Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 42. Tišnovský okres, Brno 1923, s. 150.
- PAUK, Marcin Rafał: Działalność fundacyjna możnowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI – XIII wiek), Kraków – Warszawa 2000.
- PEŘINKA, František Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl VI. Znojemský kraj. Čís. 76. Znojemský okres, Brno 1904.
- PLAČEK, Miloslav: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2007.
- PLAČEK, Miloslav, FUTÁK, Peter: Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu. Praha 2006.
- PLAČEK, Miroslav: Rakouský rod pánů z Trnavy (Thürnaui) a jejich vztah k Moravě. ČČM 116/1997

- SAMEK, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 1 (A – N), Praha 1994.
- SAMEK, Bohumil : Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 2 (J – N), Praha 1999.
- SLAVÍK, František A.: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. Brněnský kraj. Čís. 6. Brněnský okres, Brno 1897, s. 191.
- SMUTNÁ, Kateřina: Lesonice, s. 622, In: NEKUDA, Vladislav ed: Moravskobudějovicko, Jemnicko, Brno 1997.
- SMUTNÝ, Jiří: Z historie starého židlochovického kostela. Modřice 2002.
- SOVADINA, Miloš: Rodina svaté Zdislavy. ČČM 112/1993.
- ŠILHAN, Jindřich: Dvě poznámky k Friedrichovu Codexu. VVM 36, 1984, s. 200 – 201.
- ŠIMEČEK, Zdeněk: K charakteristice středověkých kolokvií v Čechách, ČsČH 18, 1970.
- ŠIMŮNEK, Robert: Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty. ČČH 108, 2010.
- ŠOLLE, Miloš: Po stopách přemyslovských Děpoliců. Praha 2000.
- TIRAY, Jan: Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl IV. Jihlavský kraj. Čís. 64. Telecký okres, Brno 1914, s. 335.
- UNGER, Josef: Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku, Opava 2008.
- URBAN, Jan: Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu. Praha 2003.
- VANIČEK, Vratislav: „Právo na hrad“ a hradní regál – hodnocení souvislostí revindikačních sporů ve 13. století v českých a alpských zemích. IN: ANTONIEWICZ, Marcel Ed.: Zamki i przetrzeń spoleczna w Europie srodkowej i wschodniej, Warszawa 2002.
- VODIČKA, Jaroslav: Počátky špitálu sv. Ducha na Starém Brně, SMM 78/1959, s. 161 – 204.
- VOREL, Petr: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy. Praha 1999.
- WIHODA, Martin: Dvory prvních moravských markrabat. In: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura středověké společnosti, MHB Supplementum 2, Praha 2008.
- WIHODA, Martin: Geneze moravské šlechty, AHeMUSO C 2/1995, s. 23 – 41.
- WIHODA, Martin: Vladislav Jindřich. Brno 2007.
- WIHODA, Martin: Morava v době knížecí. Praha 2010.
- WOLWERTON, Lisa: Hastening toward Prague. Power and society in the medieval Czech land. University of Pennsylvania press, Philadelphia 2001.
- ZELENKA, Jan: Vývoj přemyslovského dvora do 12. století. Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura středověké společnosti, MHB Supplementum 2, Praha 2008.
- ŽEMLIČKA, Josef: Politický kalendář přemyslovských Čech, ČČH 89, 1991, č. 1.
- ŽEMLIČKA, Josef: Čechy v době knížecí. Praha 2002.

Přílohy

Tabulka č. 1. zachycuje rok a doložení první zmínky, místo, první vlastník, patronicum kostela, existence tribuny, doba vzniku kostela, případně i první zmínka, sídlo, jeho poloha, doba vzniku, případně první zmínka. Červené řádky jsou místa na Olomoucku, modré jsou místa z tzv. rudíkovských fals (tyto případy neobsahují další data).

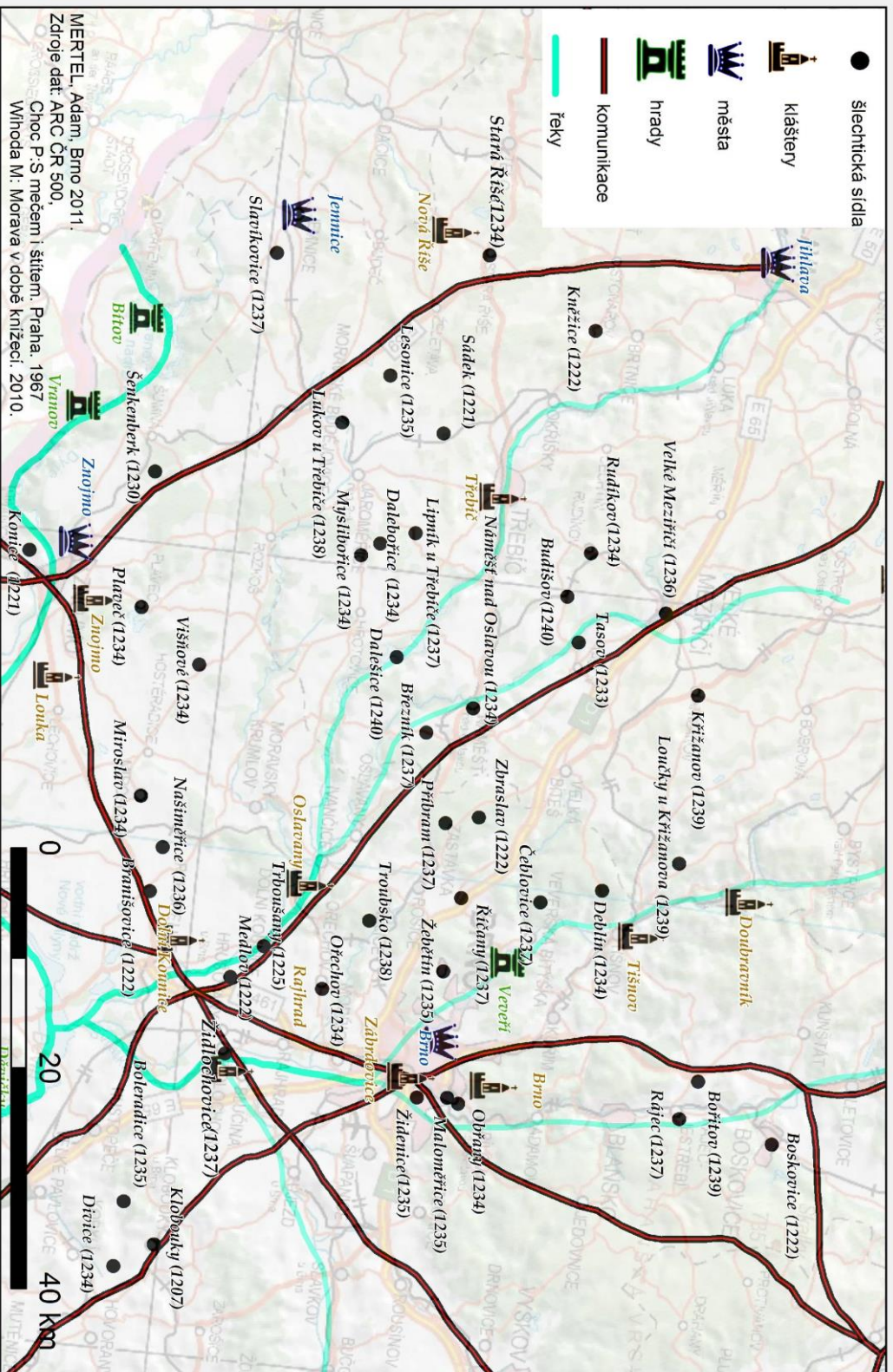
1207	CDB II č. 59, s. 52 – 55	Klobouky	Soběhrd	sv. Vavřince	13. st. (1349)	ne	zámek	18. století
1221	CDB II č. 213, s. 198	Sádek	Dětřich (Hrutovec)	-	-	-	hrad	1286
1221	CDB II č. 213, s. 198	Konice	Adalbert (Vojtěch)	sv. Jakub Větší	1809	?	?	?
1221	CDB II č. 213, s. 198	Vážany	Pavlík	?	?	?	?	?
1222	CDB II č. 222, s. 207 – 208	Medlov	Štěpán (erb zubří hlavy)	sv. Bartoloměj	2. polovina 14. st.	ne	?	?
1222	CDB II č. 222, s. 207 – 208	Morkovice	Semislav					
1222	CDB II č. 222, s. 207 – 208	Kněžice	Dětřich (Hrutovec)	sv. Jakub Větší	kolem r. 1240	?	x;	renesance
1222	CDB II. č. 234, s. 222 – 225	Branišovice	Wolfram Schenk a synové	sv. Vavřinec	kolem r. 1200	?	zámek	17. století
1222	CDB II č. 239, s. 229 - 232	Boskovice	Jimram	sv. Jakub Větší	2. pol. 14. st.	-	lokality Bašta	před pol. 13. st.
1222	CDB II č. 239, s. 229 - 232	Zbraslav	Gerhard (rod erbu vrchních pruhů)	Sv. Jiljí	před r. 1240		lokality Hradisko	?
1222	CDB II č. 239, s. 229 - 232	Bystřice	Wogna (Vojna)	?	?	?	?	?
1223	CDB II, č. 246, s. 237 – 238	Loziz?	Petr	?	?	?	?	?
1225	CDB II, č. 268, s. 260 – 261	Trboušany?	Detelez a Ahně	-	-	-	?	?
1225	CDB II, č. 268, s. 260 – 261	Lisiniz?	Lutold a Chrepecz	?	?	?	?	?
1225	CDB II, č. 268, s. 260 – 261	Marchia?	Jan					
1233	CDB III, č. 50, s. 50 – 51	Honehu?	Bohobud	?	?	?	?	?
1233	CDB III, č. 50, s. 50 – 51	Tasov	Záviš	sv. Petr a Pavel	ranná gotika	?	?	?
				sv. Václav	románský sloh	ano	dvorec u kostela	1. polovina 13. st.
1234	CDB III, č. 74, s. 80 – 81	Plaveč	Konrád	Nanebevzetí p. Marie	2. čtvrtina 13. st.	ne	zámek s gotickým křídlem na místě dřívějšího dvorce	palác z 2. poloviny 13. st.
1234	CDB III, č. 74, s. 80 – 81	Stará Říše	Vrš (Hrutovci)	Všech svatých	barokní přestavba	?	?	?
1234	CDB III, č. 74, s. 80 – 81	Dalebořice	Bohobud	?	?	?	?	?
1234	CDB III, č. 74, s. 80 – 81	Myslibořice	Hartleb (erb lekna)	Sv. Lukáš	renesanční (1260)		tvrz	1373

1234	CDB III, č. 76, s. 82 – 83	Obřany	Přibyslav	sv. Václav	poč. 14. st. (?)		hrad Obřany	70. l. 13. st.
1234	CDB III, č. 76, s. 82 – 83	Višňové	Jan	sv. Jan Křtitel	ranná gotika	ne	zámek na místě tvrže	tvrz doložena 1535
1234	CDB III, č. 87, s. 94 – 97	Mirotav	Hartleb (erb lekna)	sv. Petr (a Pavel)	románský (1244)	?	zámek	gotika (1387)
1234	CDB III, č. 90, s. 104 – 106	Deblín	Ratibor	Sv. Mikuláš	2/4. 13. st. (1294)	?	u kostela	1/2 13. st.
1234	CDB III, č. 90, s. 104 – 106	Ořechov	Nahrad	Všech svatých	gotika	?	?	?
1234	CDB III, č. 97, s. 112 – 113	Divice	Předbor					
1234	CDB III, č. 99, s. 114 – 115	Náměšť nad Oslavou	Budiš					
1234	CDB III, č. 99, s. 114 – 115	Rudíkov	Heřman					
1235	CDB III, č. 103, s. 121 – 123	Posna?	Nimír	-	-	-	-	-
1235	CDB III, č. 103, s. 121 – 123	Lesonice	Všebor	-	-	-	zámek	16. st.
1235	CDB III, č. 103, s. 121 – 123	Dolany	Demetrius					
1235	CDB III, č. 103, s. 121 – 123	Žeravice	Sudomír					
1235	CDB III, č. 107, s. 129 – 133	Maloměřice	Přibyslav	-	-	-	?	?
1235	CDB III, č. 107, s. 129 – 133	Židenice	Bohuslav	Slovanští věrozvěsti	1932 - 1933	ne	?	?
1235	CDB III, č. 107, s. 129 – 133	Žebětín	Hostislav	Sv. Bartoloměj	středověk		?	?
1235	CDB III, č. 107, s. 129 – 133	Boleradice	Lev	Sv. Jan Křtitel	přelom 13. a 14. st.		hrad 0,5 km jižně	1/2. 13. st.?
1235	CDB III, č. 119, s. 147 – 149	Conrach?	Markvart	?	?	?	?	?
1236	CDB III, č. 140, s. 174 – 175	Velké Meziříčí	Budislav					
1236	CDB III, č. 140, s. 174 – 175	Našiměřice	Lupus (Vlk)					
1237	CDB III, č. 144, 179 – 182	Lipník u Třebíče	Ctibor	sv. Jan Křtitel	před 1238	?	?	?
1237	CDB III, č. 144, 179 – 182	Rájec	Všebor	Všech svatých	gotika	ne	2 tvrže	1464 pusté
1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Čeblovice	Častolov	?	?	?	?	?
1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Březník	Záviš	Nanebevzetí P. Marie	2. pol. 12. st.	ano	u kostela	zmínka 1381, pravděpodobně již na poč. 13. st.
1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Židlochovice	Rym	?	2. pol. 14. st.	?	zámek na místě tvrže	1349
1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Říčany	Lutslav	?	baroko (1349)	?	hrad 1,7 od obce	před pol. 13. st.

1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Příbram	Vecen	-	-	-	strážní objekt	?
1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Troubsko	Robert	Nanebevzetí P. Marie	baroko	?	tvrz v areálu býv. dvora	17. st.
1237	CDB III, č. 165, s. 205 – 207	Slavíkovice	Předbor	sv. Kateřiny	kolem r. 1200	ano	tvrz	doložena 1376
1238	CDB III, č. 174, s. 215 – 216	Troubky	Stanimír					
1238	CDB III, č. 174, s. 215 – 216	Mořice	Předbor					
1238	CDB III, č. 194, s. 246 – 248	Lukov u Třebíče	Zdebor	sv. Jana Křtitele	15. st. (1235)	?	?	?
1238	CDB III, č. 202, s. 259 – 260	Bělkovice	Ratibor					
1239	CDB III, č. 214, s. 280 – 283	Bořitov	Svéslav	Sv. Jiří	kolem r. 1200	ano	Velký Chlum	hradiště
1239	CDB III, č. 221, s. 296 – 299	Křižanov	Přibyslav	sv. Václav	1. pol. 13. st	?	zámek (původně gotický hrad)	kolem roku 1300
1239	CDB III, č. 221, s. 296 – 299	Loučky u Křižanova	Ortwinus	-	-	-	-	-
1239	CDB III, č. 223, s. 300 – 301	Tovačov	Vok					
1240	CDB III, č. 227, s. 305 – 306	Budišov	Budiš	Sv. Gothart, pův. P. Marie	Pozdní Románský sloh	ne	vodní tvrz na místě dn. zámku	zmínka 1466
1240	CDB III, č. 260, s. 353 – 356	Dalešice	Bohubud	Sv. Petr a Pavel	konec 12. st.	ano	u kostela	zámek z 18. století v místech pův. sídla
1240	CDB III, č. 260, s. 353 – 356	Domoradovice	Vilém					
?	CDB II, č. 347, s. 356.	Šenkenberk	Wolfram Schenk	-	-	-	hrad	1. pol. 13. století
rok	listina	místo	vlastník	kostel		tribuna	sídlo	

BRNĚNSKO A ZNOJEMSKO

Predikáty na začátku 13. století

Mapy:

MORAVA

Predikáty na začátku 13. století

